

Nr 110.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar; given Stockholms slott den 6 mars 1925.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar.

GUSTAF.

Torsten Nothin.

Förslag
till
Lag
om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

I fråga om företag eller sammanslutning, som avser produktion eller bearbetning av varor eller andra förnödenheter, handel, bankrörelse, försäkringsrörelse eller transportverksamhet och som kan antagas vara av monopolistisk natur, äger Konungen, när skäl därtill äro, förordna, att undersökning, på sätt i denna lag sägs, skall äga rum till utredning rörande företagets eller sammanslutningens inverkan på pris- eller omsättningsförhållanden här i riket.

2 §.

Verkställandet av undersökning, varom i 1 § förmäles, skall uppdragas åt ämbetsmyndighet eller åt en eller flera särskilt förordnade sakkunniga och erfarna personer. Vid uppdragets utförande är ämbetsmyndigheten eller den eller de förordnade personerna att betrakta såsom särskild myndighet (undersökningsmyndighet).

Undersökningsmyndigheten äge, när så befinnes erforderligt, förordna ledamot av undersökningsmyndigheten eller, där undersökningens verkställande är anförtrott åt ämbetsmyndighet, tjänsteman hos denna myndighet eller ock, enligt av Konungen meddelade bestämmelser, annan person att vid visst tillfälle eller i visst avseende vara myndighetens ombud vid upplysningars inhämtande.

Närmare bestämmelser om undersökningsmyndighetens organisation och verksamhet meddelar Konungen.

3 §.

För fullgörande av sitt uppdrag må undersökningsmyndigheten förelägga den, vilken företräder, förestår eller leder företag eller sammanslutning, som är föremål för undersökning, eller företag, vilket ingår i sådan sammanslutning,

att för undersökningsmyndigheten eller av densamma utsett ombud hålla tillgängliga alla handelsböcker med tillhörande verifikationer samt övriga böcker

och handlingar, vilka kunna lämna upplysning om företaget eller sammanslutningen;

att bereda undersökningsmyndigheten eller dess ombud tillträde till samtliga anläggningar och lokaler, vilka användas för företaget eller sammanslutningen;

att meddela undersökningsmyndigheten eller dess ombud alla de upplysningar angående företaget eller sammanslutningen, som av myndigheten eller ombudet äskas.

Vad sålunda stadgats innebär icke skyldighet att röja yrkeshemlighet av teknisk innebörd.

Undersökningsmyndigheten äge kalla upplysningsskyldig att för upplysningsavgivande personligen inställa sig inför myndigheten.

4 §.

Därest det på grund av särskilda omständigheter finnes vara för undersökningens fullföljande erforderligt, må undersökningsmyndigheten förelägga jämväl annan än den, som jämlikt 3 § är upplysningsskyldig, att, på sätt i nämnda paragraf är stadgat, i visst avseende meddela upplysning, som där sägs. Dock må ej föreläggas den, som är anställd hos företag eller sammanslutning i annan egenskap än i 3 § avses, att meddela upplysning angående företaget eller sammanslutningen, med mindre tillfälle lämnats den, som företräder, förestår eller leder företaget eller sammanslutningen, att i samma avseende uttala sig.

5 §.

Undersökningsmyndigheten äge utsätta vite vid meddelande av föreläggande eller kallelse enligt denna lag samt fälla till sådant vite.

6 §.

Över beslut, som av undersökningsmyndigheten på grund av denna lag meddelas, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad.

7 §.

Till undersökningsmyndigheten inkomna handlingar, från myndigheten utgångna skrivelser samt hos myndigheten förda protokoll och anteckningar må utlämnas endast såvitt de icke röra affärs- eller driftförhållande eller, i den mån dylik handling är av sådant innehåll, med Konungens särskilda tillstånd eller efter det femton år förflutit från handlingens datum.

I fall, där Konungens tillstånd, enligt vad nu sagts, erfordras för utlämnande av redogörelse eller förslag, som undersökningsmyndigheten ingivit till Konungen, eller av annan handling, skall, innan Konungen låter handlingen offentliggöras, tillfälle lämnas vederbörande företag eller sammanslutning att avgiva yttrande i ärendet.

8 §.

Har någon i fall, som avses i 3 eller 4 §, mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift, straffes med böter från och med sjuttiofem till och med femtontusen kronor eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst sex månader.

Samma lag vare, där någon, som har eller haft att taga befattning med undersökning enligt denna lag, i vidare mån än som kan anses erforderligt för uppdragets fullgörande yppar affärs- eller driftförhållande, varom han under sin verksamhet i eller för uppdraget erhållit kännedom, eller där han begagnar sig av sådan kännedom för att bereda sig eller annan fördel eller för att göra skada.

Å förbrytelse, varom i andra stycket sägs, äge allmän åklagare tala allenast efter angivelse av målsäganden.

9 §.

Då vid domstol förekommer mål om förbrytelse, varom i 8 § sägs, må domstolen, därest målets offentliga handläggning finnes kunna för någon medföra skada genom yppande av affärs- eller driftförhållande, på begäran av denne förordna, att målet skall handläggas inom stängda dörrar.

10 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till fulla gäldandet av böter eller vite, skall förvandling ske enligt allmänna strafflagen.

11 §.

Den, som enligt 3 eller 4 § på kallelse inställer sig inför undersökningsmyndigheten, äge att därför uppbära ersättning enligt grunder, som fastställas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1925.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
6 februari 1925.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden
OLSSON, NOTHIN, HANSSON, LINDERS, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Efter gemensam beredning med chefen för handelsdepartementet anmäler
chefen för justitiedepartementet, statsrådet Nothin, riksdagens skrivelse den 11
mars 1924 (nr 47) i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl.
Maj:t angående lagstiftning rörande statskontroll över truster och andra mono-
polistiska sammanslutningar av företag inom vårt näringsliv.

Föredragande departementschefen anför:

Frågan om åtgärder från det allmännas sida för vinnande av översikt och
eventuellt kontroll över truster och andra monopolistiska sammanslutningar har
upprepade gånger varit föremål för övervägande inom riksdagen.

Historik.

Vid 1910 års riksdag väcktes sålunda motion (II: 1 av friherre Palmstierna)
om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville snarast
möjligt låta utföra en undersökning angående inom landet befintliga karteller
och truster, i syfte att kunskap måtte erhållas om deras antal, beskaffenhet
och arbetssätt m. m., samt att Kungl. Maj:t, med stöd av den erfarenhet, denna
undersökning komme att lämna, ville låta uppgöra och för riksdagen framlägga
förslag till sådana åtgärder, varigenom möjlighet bereddes att vinna en kontinu-
erlig översikt av kartell- och trustväsendets utveckling och verksamhet i Sverige.

Andra kammaren biföll det i motionen gjorda yrkandet, men första kammaren
avslog såväl motionen som ett av kammarens första tillfälliga utskott med anled-
ning av motionen framställt förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran,
att Kungl. Maj:t täcktes låta anordna en väsentligen statistisk utredning angående
inom landet befintliga kartellers och trusters organisation och verksamhetsätt
ävensom åstadkomma en utredning om kartell- och trustfrågans läge i andra
stater.

Vid 1911 års riksdag återkom samme motionär med sin motion (II: 56). Även
nu stannade kamrarna i olika beslut. Någon riksdagens skrivelse kom således ej
heller nu till stånd.

Emellertid tillkallades jämlikt nådigt bemyndigande den 22 december 1911 av
dåvarande chefen för finansdepartementet *sakkunniga* med uppdrag bl. a. att

verkställa utredning angående förekomsten inom landet av trusters och karteller, deras inverkan på landets ekonomiska liv och framför allt på prisbildningen. Efter det utredningen i nämnda hänseende under år 1913 tagit sin början, blev densamma avbruten på grund av världskrigets utbrott och har sedermera icke av de sakkunniga återupptagits.

Vid 1913, 1916 och 1917 års riksdagar samt vid 1919 års lagtima riksdag väcktes motioner (1913 I: 96 av herr Lindh, II: 221 av herr Hamrin; 1916 I: 92 av herr Gerhard Magnusson, II: 215 av herr Lindley; 1917 II: 284 av herrar Sterne och Waldén; 1919 II: 74 av herr Olsson i Kullenbergstorp m. fl.), avseende monopolförhållanden inom särskilda näringsgrenar berörande handeln med petroleum, mineraloljor, tillverkning och import av socker samt handeln och industrier inom livsmedelsbranschen. Samtliga motionerna blevo emellertid avslagna under hänvisning till bl. a. den åt trustsakkunniga uppdragna utredningen.

Vid 1917 års riksdag hemställdes därjämte i avgiven motion (II: 86 av friherre Palmstierna) om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville lämna de trustsakkunniga i uppdrag att verkställa utredning och framlägga förslag till de åtgärder, vilka befundes erforderliga för att i de fall, då viktiga samhällsintressen berördes, samhällets krav måtte kunna gentemot monopolföretag bevakas. Motionen bifölls av andra kammaren, men första kammaren avsåg densamma av den anledningen, att det åt de trustsakkunniga givna uppdraget ansågs innefatta jämväl befogenhet att framlägga förslag till lämpliga åtgärder i det åt de sakkunniga hänskjutna ämnet.

I remissdebatten vid 1920 års riksdag berördes frågan huruvida utöver den utredning rörande förekomsten inom landet av trusters och karteller, vilken år 1911 beslutits, staten borde vidtaga åtgärder av praktisk art med anledning av dylika sammanslutningar. I anledning av att herr Wohlin därvid yttrade, att regeringen ingenting åtgjort i den stora frågan om trustväsendets bekämpande, erinrade dåvarande statsministern om regeringens stora arbetsböroda, som gjort det nödvändigt att undanskjuta vissa viktiga utredningsfrågor, bland dem utredningen angående kontroll över trusterna. Att en sådan utredning ej blivit igångsatt, berodde ej på att intresset för densamma svalnat, utan därpå, att efter den senaste tidens erfarenheter linjerna för en dylik utredning måste läggas icke oväsentligt annorlunda och icke oväsentligt djupare än de lades, när en sådan förra gången anordnades. Tiden hade icke medgivit regeringen att ännu upptaga denna sak.

Vid samma riksdag väcktes motioner (I: 160 av herr Wohlin m. fl.; II: 253 av herrar Olsson i Kullenbergstorp och Westman i Brobygård) om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skyndsamt utarbetande och framläggande till nästkommande riksdag av en provisorisk lag rörande statskontroll över trusters och andra monopolistiska sammanslutningar inom industri och handel.

Andra lagutskottet anförde huvudsakligen följande:

Det synes utskottet uppenbart, att den tendens till sammanslutning i monopolistiskt syfte, som i form av trusters och karteller framträtt inom näringslivet i

vårt land liksom i de flesta andra länder, bör av statsmakterna följas med den största uppmärksamhet. Att bildandet av trustar och karteller i vissa avseenden kan medföra nationalekonomiska fördelar, synes icke kunna bestridas. Genom driftskoncentration, enhetlig arbetsledning, modernare organisation och varornas standardisering kunna sålunda produktionskostnaderna nedbringas. På grund av den större möjligheten att samtidigt överskåda det förefintliga behovet av viss vara och tillverkningens storlek kan en sammanslutning av dylik art därjämte undvika en icke önskvärd överproduktion.

Men såsom motionärerna med rätta framhållit kunna ifrågavarande sammanslutningar inom näringslivet, om de få utveckla sig obundna och utan övervakning från det allmännas sida, även medföra verkningar, vilka såväl ur nationalekonomisk som social synpunkt äro ofördelaktiga och böra föranleda ett ingripande både i samhällets och den enskilde konsumentens intresse. Möjligheten till kapitalbesparing kan sålunda motverkas genom överkapitalisering, såsom välbekanta exempel både från vårt eget och andra land givit vid handen. Så länge den fria konkurrensen mellan flera företag inom samma område består, är en faktor för handen, som verkar i riktning att skydda konsumenterna mot alltför högt uppskruvade priser. I den mån en sammanslutning i monopolistiskt syfte lyckas i sig förena alla eller det övervägande antalet företag inom samma arbetsområde, bortfaller denna faktor, och erfarenheten har visat, att dylika sammanslutningar i talrika fall begagnat sin maktställning icke blott till att åsätta sina tillverkningar oskäligt höga en gros-pris utan även, i syfte att nedslå konkurrens, till att förmå detaljhandlarna att ingå avtal om att endast saluhålla sammanslutningens varor eller att försälja varor tillverkade av andra till pris ej understigande sammanslutningens o. s. v.

De olägenheter de i nutidens näringsliv allt vanligare monopolistiska sammanslutningarna visat sig innebära såväl ur det allmännas som den enskildes synpunkt, där de fått ohejdat utveckla sig, hava föranlett, att problemet om lagstiftningens ställning till dem trängt sig fram till beaktande inom det stora flertalet av moderna kulturländer. De allvarliga studier och de talrika lagstiftningsåtgärder, som i utlandet föranletts av ifrågavarande sammanslutningsrörelse, hava lagt i dagen såväl problemets stora betydelse som även svårigheterna att på ett tillfredsställande sätt reglera dessa företeelser inom näringslivet. Vid lagstiftningen hava i detta avseende tre olika utvägar föreslagits och försöks: förbud, förstatligande och kontroll.

Det förslag utskottet anser sig böra framlägga är i främsta rummet tillkommet i syfte att få till stånd en myndighet med andra och bättre möjligheter än en vanlig svensk kommitté att verkställa tillförlitliga utredningar om de monopolistiska sammanslutningarnas verkningar inom vårt näringsliv, speciellt med avseende å prissättningen å produkterna, för att på detta sätt erhålla erforderliga utgångspunkter för bedömandet av frågan om de åtgärder, som böra vidtagas. Det synes icke troligt, att med den utredningsmetod, som hittills följts och som är den vid andra utredningar vanliga, ett resultat skall kunna vinnas, vilket skulle i enlighet med den hittills följda planen kunna läggas till grund för en definitiv lagstiftning, åtminstone synes ett sådant resultat icke kunna vara att påräkna inom en nära framtid.

Utskottet avser närmast att få till stånd en efter våra förhållanden organiserad myndighet med särskild befogenhet att inhämta erforderliga upplysningar. Givetvis kan en sådan myndighets verksamhet anses innebära en viss kontroll över de monopolistiska sammanslutningarna i vårt land, men denna kontroll skulle icke innesluta en självständig befogenhet för den ifrågasatta myndigheten att meddela sammanslutningarna anvisningar rörande skötseln av deras affärsdrift. Under sådana förhållanden synes en provisorisk lagstiftning i föreliggande fall

icke kunna anses innebära ett förhastat experimenterande utan tvärtom vara ägnad att genom sina verkningar förebygga dylikt.

I fråga om den ekonomiska verksamhet, som bör underkastas offentlig kontroll, hava motionärerna angivit sammanslutningar inom »industri och handel». Eftersom de monopolföretag av större betydelse äro vanligast förekommande inom industri och handel, finner utskottet intet avgörande skäl, varför sådana monopolistiska sammanslutningar inom andra grenar av näringslivet skulle undantagas från en blivande lags tillämpning.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av motionerna måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utarbetande och framläggande om möjligt till nästkommande riksdag av en provisorisk lag rörande statskontroll över truster och andra monopolistiska sammanslutningar inom produktion, handel och transportväsende.

Sju reservanter ansågo, att utskottets utlåtande bort vara av följande lydelse:

Av lämnad översikt framgår, att intresset för åtgärder mot truster och monopol ej minskats genom det av tidslaget förorsakade avbrottet i 1911 års trustsakkunnigas arbete. Av programuttalanden av olika riksdagspartier synes tvärtom framgå, att förslag till väl övervägda åtgärder i detta syfte numer kunna förvänta ett allmänt understöd inom riksdagen. Den nuvarande regeringens sammansättning ävensom dess ställning i förhållande till den föregående innebär dessutom otvivelaktigt en garanti, att av föregående regering planerade åtgärder i trustfrågan komma att i någon form fullföljas. Under sådana förhållanden kunde synas överflödigt, att riksdagen genom skrivelse i ärendet gör ytterligare påminnelser. Då motioner emellertid äro väckta och dessa särskilt taga sikte på provisoriska lagstiftningsåtgärder, för vilka vissa direktiv äro givna, har utskottet ansett lämpligt, att riksdagen genom en skrivelse ger sin mening tillkänna. Utskottet kommer därför att föreslå, att riksdagen begär en allsidig utredning rörande truster och monopolistiska sammanslutningar.

Utskottet förbiser icke, att en sådan utrednings omfattning kan föranleda ett avsevärt dröjsmål, innan dess slutliga resultat föreligger. Under sådana omständigheter torde den kommitté eller myndighet, som får utredningen sig förelagd, få taga under övervägande, i vilken ordning de nya bestämmelser i ämnet, som kunna visa sig erforderliga, böra genomföras. Det synes utskottet icke uteslutet, att det kan bliva angeläget, att de delar av den nya lagstiftningen, vilka kunna anses mest av behovet påkallade, genomföras före övriga delar. Härom torde emellertid den blivande utredningen giva klarhet. Den särskilda varsamhet, som man på detta lagstiftningsområde bör iakttaga, framgår emellertid av de svårigheter, med vilka den i utlandet prövade lagstiftningen på området haft att kämpa. De missförhållanden, mot vilka lagarna vänt sig, ha kanske kunnat i viss mån avlägsnas, men endast för att lämna rum åt andra av kanske ännu betänkligare art.

Detta föga tillfredsställande resultat av i utlandet tillämpade lagar har givit anledning till, att man där nu synes vara beredd att slå in på hittills oprövade vägar. Man avser att skapa myndigheter, vilka på en gång skulle utföra ett ingående utredningsarbete och samtidigt utöva ett kontrollerande inflytande på ifrågavarande grenar av näringslivet. Motionärerna hänvisa till de förslag, som i denna riktning äro framlagda i Danmark och England. I de anvisade länderna har man således endast kommit till förslag, och varje praktisk erfarenhet, hur det nya systemet verkar, saknas således. Utskottet anser visserligen, att dessa nya uppslag förtjäna beaktande, men finner dem vara i behov av att genom Kungl. Maj:ts försorg bliva ingående prövade, innan

riksdagen till dem intager ställning. Det förord för införande av liknande bestämmelser hos oss, som av motionärerna påyrkas, kan utskottet därför i frågans nuvarande läge icke tillstyrka.

Utskottet har särskilt funnit arten och omfånget av den nya myndighetens kontrollerande verksamhet oklara och svåra att på förhand bedöma. Dess nära släktskap med kristidens näringslivet övervakande myndigheter är omisskännelig. Detta är även lätt förklarligt, då de nya lagförslagen äro föranledda av kristidslagstiftningens avveckling i respektive länder. Men i intet land så starkt som i vårt torde den allmänna meningen vänt sig mot administrativt ingripande mot olika grenar av näringslivet med därav följande möjligheter till godtycke. En sorgfällig prövning bör därför i varje fall föregå återinförandet av ett med kristidsorganisationerna besläktat system.

En närmare granskning av de olika förslagen ger vidare vid handen en påfallande organisatorisk olikhet. Den danska myndigheten — Tilsynsraadet — har i sig ett starkt politiskt inslag med de olägenheter, som därav kunna följa. I England åter skulle ledningen av den nya verksamheten tillkomma handelsdepartementet, vid vars sida ställes en specialdomstol, där uteslutande den juridiska och yrkesmässiga sakkunskapen äro representerade.

Vad till sist beträffar tillskapandet av den ifrågasatta myndigheten för ett möjligast verksamt utförande av utredningsarbetet, anser utskottet, att utredningens närmare anordnande bör ankomma på Kungl. Maj:t. Skulle Kungl. Maj:t efter närmare prövning finna sig behöva andra organ för detta utredningsarbete än dem, som stå till Kungl. Maj:ts förfogande, torde Kungl. Maj:t icke underlåta att till riksdagen inkomma med de förslag, som härav kunna föranledas.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning rörande truster och monopolistiska sammanslutningar inom näringslivet samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Utskottets hemställan bifölls av första kammaren med 42 röster mot 16 och av andra kammaren med 71 röster mot 26 (riksdagens skrivelse nr 209). Minoriteterna röstade för reservationen.

Den 22 juni 1920 tillsatte Kungl. Maj:t en kommitté, den s. k. *trustlagstiftningskommittén*, med uppdrag att skyndsamt utarbета och i god tid före nästkommande riksdag avgiva förslag till en provisorisk lagstiftning rörande undersökning och kontroll över truster och andra monopolistiska sammanslutningar inom produktion, handel och transportväsen.

Vid ärendets behandling i statsrådet uppdrog dåvarande chefen för justitiedepartementet vissa riktlinjer för arbetet inom kommittén. Han yttrade därvid, att till en början torde böra undersökas, vilka lagstiftningsåtgärder kunde vara påkallade för att ingående upplysningar rörande monopolistiska sammanslutningars förekomst och verksamhetsmetoder måtte erhållas. Det vore nämligen en allmän erfarenhet i de länder, där man gripit sig an med undersökningar rörande trustväsendet och dess urartningar, att tillförlitliga uppgifter ej kunde vinnas, utan att undersökningskommissionen utrustades med särskilda, vidsträckta befogenheter. Förhållandena torde härutinnan icke vara annorlunda i vårt land. Det kunde icke väntas, att en utredning av samma art som den

hittills hos oss bedrivna skulle inom rimlig tid giva sådant resultat, att effektiva åtgärder kunde på grundval därav vidtagas. Därest en särskild kommission upprättades, med i lag given befogenhet att infordra upplysningar i här ifrågakommande avseenden från olika slag av näringsföretag, kunde det emellertid ifrågasättas, att denna kommission tillika erhöle uppdrag att själv fungera såsom en provisorisk inspektionsmyndighet. Såväl i Danmark som i England hade ett sådant system föreslagits. I anslutning till denna tankegång torde sålunda den ifrågasatta preliminära undersökningen böra avse även frågan, huruvida och i vilken omfattning en undersökningskommission, utrustad med de befogenheter, som förut antytts, kunde lämpligen utöva verksamhet jämväl som provisorisk trustinspektion. Innan en mera definitiv plan med stöd av ett omfattande utredningsmaterial kunnat utföras för de åtgärder, som borde ifrågakomma gentemot de med monopolistiska sammanslutningar förenade missförhållanden, torde en blivande trustinspektions uppgift böra begränsas till att, där sådana missförhållanden i särskilda fall konstaterats, dels avgiva yttrande till Kungl. Maj:t angående arten av berörda missförhållanden med redogörelse, innehållande nödigt upplysningsmaterial, dels ock, där omständigheterna därtill föranledde, föreslå, att sagda redogörelse offentliggjordes eller att särskilda åtgärder av statsmakterna vidtoges till skydd för konsumenternas intressen.

Den 21 december 1921 avgav trustlagstiftningskommittén *betänkande med förslag till lag om vissa åtgärder beträffande monopolistiska företag och sammanslutningar*. Huvudinnehållet i berörda lagförslag är följande.

Med monopolistiska företag och sammanslutningar förstås enligt förslaget sådana företag och sammanslutningar mellan företag, som i betydande omfattning utöva ett bestämmande inflytande på pris- eller omsättningsförhållanden inom riket. Såsom monopolistisk sammanslutning skall jämväl anses varje samverkan mellan företag, som utövar sådant inflytande, som nu nämns. — För att, på sätt i det följande närmare anges, åvägabringa utredning m. m. beträffande monopolistiska företag och sammanslutningar skall för en tid av tre år inrättas en särskild myndighet, benämnd trustkommissionen och bestående av nio av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. Av dessa skola tre utses bland personer, som äga erfarenhet och insikter inom de områden av näringslivet, där monopolistiska företag och sammanslutningar företrädesvis förekomma, tre bland personer, som kunna anses äga särskild kännedom om den konsumerande allmänhetens erfarenheter och synpunkter, samt tre — därav kommissionens ordförande — bland personer, som kunna förväntas vara i stånd att opartiskt och med hänsyn till allmänt väl bedöma de ärenden, som av kommissionen skola handläggas. Förslag å ledamöter inom den första av nämnda grupper upprättas av kommerskollegium och å ledamöter inom den andra gruppen av socialstyrelsen, och skall vid handläggning hos socialstyrelsen av sådant ärende lantbruksstyrelsen vara representerad. — Kommissionens uppgift skall i första hand vara, att i den omfattning så finnes erforderligt för bedömning av behovet av särskild lagstiftning angående monopolistiska företag och sam-

manslutningar samt utarbetande av förslag till eventuell sådan lagstiftning, åvägabringa utredning rörande förekomsten av dylika företag och sammanslutningar samt verkningarna därav inom riket. Ändå att nyss angivna förutsättning icke är för handen, skall kommissionen emellertid hava att företaga utredning i fall, där det finnes sannolika skäl antaga, att monopolistiskt företag eller sådan sammanslutning utnyttjar sin ställning på sätt, som i betydande omfattning inom riket medför oskäligen prisförhållanden. För fullgörande av nu angivna uppgifter skall kommissionen hava att, i den mån den så finner nödigt, förelägga vederbörande företags eller sammanslutnings ledning att för kommissionen eller dess ombud hålla tillgängliga alla handelsböcker med tillhörande verifikationer samt övriga böcker och handlingar, vilka kunna lämna upplysningar om företaget eller sammanslutningen, att bereda kommissionen eller dess ombud tillträde till samtliga anläggningar och lokaler, vilka användas för företaget eller sammanslutningen, samt att tillhandagå dem med upplysningar i alla avseenden rörande företaget eller sammanslutningen, allt med förbehåll att skyldighet dock ej finnes till röjande av yrkeshemlighet av teknisk innebörd. Skulle kommissionen för fullföljande av upptagen utredning så finna nödigt, skall kommissionen äga att förelägga jämväl annan än vederbörande företags eller sammanslutnings ledning att meddela upplysning i visst avseende, dock ej i underordnad befattning hos företaget eller sammanslutningen anställd person under annan förutsättning än att företaget eller sammanslutningens ledning dessförinnan avfordrats upplysning i samma avseende. Upplysning må, där den uppgiftsskyldige så önskar, i varje fall fullgöras muntligen inför kommissionen eller dess ombud. Upplysningsskyldig skall av kommissionen kunna kallas att för upplysningars avgivande personligen inställa sig inför kommissionen. — Kommissionen skall vidare hava till uppgift att till Kungl. Maj:t avgiva dels med stöd av verkställda utredningar yttrande om behovet av särskild lagstiftning rörande monopolistiska företag och sammanslutningar samt, därest förhållandena därtill föranleda, jämväl förslag till sådan lagstiftning, dels redogörelse för verkställda utredningar beträffande särskilda monopolistiska företag eller sammanslutningar eller grupper därav, efter hand som dylika utredningar slutförts, och dels i den händelse utredningen rörande visst företag eller viss sammanslutning skulle giva vid handen, att företaget eller sammanslutningen utnyttjar sin ställning på sätt, som i betydande omfattning inom riket medför oskäligen prisförhållanden, förslag om särskilt ingripande från statens sida, där sådant av kommissionen finnes böra ifrågakomma. — Å Kungl. Maj:t skall ankomma att meddela närmare föreskrifter rörande kommissionens verksamhet. — Från tillämpningen av lagen undantagas, där Kungl. Maj:t ej annorlunda förordnar, sådana företag, som drivas av staten eller kommun. Beträffande andra monopolistiska företag, vilka tillgodose ett allmänt intresse, skall det ankomma på Kungl. Maj:t att meddela undantag. — Över kommissionens beslut må klagan föras hos Kungl. Maj:t. — Tredska att efterkomma av kommissionen meddelat föreläggande bestraffas med böter till höga belopp och lämnande emot bättre vetande av oriktig uppgift med böter eller fängelse. — Kommissionens

ledamöter och biträden är påbjuden viss tystnadsplikt vid påföljd för överträdelse därav av bötes- eller fängelsestraff.

I den *allmänna motiveringen* till lagförslaget redogör trustlagstiftningskommittén (s. 7) för moderna monopolbildningars uppkomst, former och verkningar samt meddelar (s. 17) en genom kommitténs försorg upprättad förteckning över monopolistiska sammanslutningar av större betydelse under de senaste åren inom vårt lands industri, handel, hantverk, sjöfart, bank- och försäkringsväsen samt jordbruk ävensom (s. 22) en översikt över monopolbildningar inom livsmedelsbranschen och (s. 24) en mera ingående redogörelse för vissa särskilda monopolbildningars organisationsformer och verkningar, omfattande sockertrusten (s. 24), kvarnföreningen (s. 43), havregrynskvarnarnas försäljningskartell (s. 70), galoschfabrikantkartellen (s. 76), sammanslutningar inom järnvarubranschen (s. 83) och lantmännens mjölkförsäljningsförening (s. 98). Efter en avdelning (s. 106) om internationella monopolbildningar och en (s. 116) om statens ämbetsverks erfarenheter av monopolbildningar lämnar kommittén vidare en redogörelse (s. 137) för trust- och kartellagstiftning i vissa främmande länder, där de ekonomiska förhållandena ansetts erbjuda större likheter med vårt eget lands, nämligen i Amerikas förenta stater, England, Norge och Danmark. Slutligen anger kommittén (s. 149) vissa av mig i det föregående berörda riktlinjer för ifrågasatt svensk lagstiftning samt huvuddragen av kommitténs förslag.

I berörda delar hänvisar jag till betänkandet. Av vad kommittén anfört rörande huvuddragen av förslaget må dock här återgivas följande. Mot de åsikter, som av andra lagutskottet vid 1920 års riksdag och inom statsrådet vid kommitténs tillsättande uttalats rörande den ifrågasatta lagstiftningen, hade kommittén ej något att erinra. Den utredning, som kommittén framlagt rörande förekomsten och verkningarna av monopolistiska företag och sammanslutningar, torde vara tillräcklig för att visa, att dylika bildningar inom vårt näringsliv nått den omfattning och inom betydande grenar av detsamma utövade ett sådant inflytande på prissättning och omsättningsförhållanden, att åtgärder från statens sida med anledning därav vore påkallade. Av andra lagutskottet och justitieministern hade emellertid i de åberopade yttrandena framhållits, att sådan kännedom om hithörande förhållanden för närvarande ej föreläge, som skulle vara erforderlig för ett omedelbart åstadkommande av en slutgiltig lagstiftning i ämnet. Kommittén hade även vid sitt utredningsarbete fått erfarit riktigheten av den förut uttalade, på erfarenhet byggda satsen, att de möjligheter att inhämta upplysningar, som stode en vanlig kommitté till buds, icke vore tillräckliga för införskaffandet av ett material med den omfattning och i alla relevanta detaljer styrkta tillförlitlighet, som erfordrades för utarbetande av förslag till en slutgiltig lagstiftning rörande ifrågavarande synnerligen invecklade och betydelsefulla förhållanden inom vårt näringsliv. Kommittén hade visserligen den tillfredsställelsen att erkänna, att från några håll upplysningar beredvilligt meddelats, men å andra sidan hade kommitténs framställningar om upplysningar i alldeles motsvarande fall från andra håll mötts med avslag. Kommittén hade till följd av dylika förhållanden kommit till den

övertygelsen, att för insamlingen av det material, som vore behöfligt för en slutgiltig lagstiftning i berörda ämne, borde inrättas en myndighet, en trust-kommission, med vidsträcktare befogenhet att inhämta upplysningar än i administrativ väg kunde meddelas. Då den ifrågasatta myndighetens uppdrag skulle vara av tillfällig natur, borde lämpligen åt lagstiftningen rörande densamma givas provisorisk natur.

Tvenne ledamöter i kommittén hava i *särskilt yttrande* (s. 173) uttalat, att den av kommittén verkställda undersökningen rörande vissa monopolbildningar inom vårt land ej jävat den iakttagelsen, att den planerade kommissionen icke komme att tillföras arbetsuppgifter av större betydelse, så länge nuvarande allmänna ekonomiska depressionstillstånd rådde.

Till betänkandet äro såsom *bilagor* fogade dels en på kommitténs uppdrag utarbetad redogörelse (s. 177) över »Monopolsammanslutningarnas organisationsformer och utvecklingstendenser i Sverige», dels en av kommitténs sekreterare utarbetad översikt (s. 220) över trust- och kartellagstiftning i vissa främmande länder.

Över trustlagstiftningskommitténs betänkande infortrade Kungl. Maj:t den 4 februari 1922 utlåtanden från bank- och fondinspektionen, försäkringsinspektionen, lantbruksstyrelsen, socialstyrelsen och kommerskollegium. De båda sistnämnda ämbetsverken anbefalldes tillika att hava före utlåtandes avgivande berett de sammanslutningar och andra, vilka verken kunde finna lämpligt, tillfälle att yttra sig över förslaget.

Bank- och fondinspektionen har anfört, att, ehuru förhållandena inom inspektionens verksamhetsområde enligt inspektionens mening icke hittills varit sådana, att ett övervakande från de synpunkter, på vilka förslaget vore byggt, skulle vara erforderligt, inspektionen dock, därest förhållandena inom andra områden av näringslivet skulle anses betinga genomförande av den föreslagna lagstiftningen, icke hade någon anledning att avstyrka dess tillämpning jämväl å företag, som stode under inspektionens tillsyn, och sammanslutningar mellan dylika företag.

Försäkringsinspektionen har, efter att hava lämnat en redogörelse för monopolistiska sammanslutningar inom försäkringsväsendet, anfört bl. a.:

Å försäkringsområdet vore konkurrensen mellan förefintliga bolag så stark, att en tarifförening icke längre kunde sammanhållas, om den ville hålla så höga premier, att bolag, som utträdde ur föreningen, kunde räkna med att få god affär mot lägre premier. I fråga om sjöförsäkring torde för övrigt gälla, att premietarifferna i väsentlig mån måste rättas efter den internationella försäkringsmarknaden. Frånsett brandförsäkringsområdet hade tarifföreningarna hittills icke vunnit någon större styrka, enär det visat sig svårt att sammanhålla dem. Det skulle ej vara till gagn, om staten genom någon sin myndighet skulle direkt eller indirekt få inflytande på försäkringsbolagens premietariffer i annan mån, än att i fråga om livförsäkring och närstående försäkringsarter. där det funnes tillräcklig statistisk erfarenhet att bygga på, grunder fastställdes för beräkningen av premierna till förhindrande av att otillräckliga premie-

satser användes av bolagen. Enligt försäkringsinspektionens mening borde försäkringsbolag och deras sammanslutningar undantagas från en blivande trustkommissions verksamhetsområde. Skulle detta ej bliva fallet, borde försäkringsinspektionen i allt fall beredas rätt att begränsa de upplysningar, som skulle avfordras försäkringsbolagen, på sådant sätt, att kostnaden för deras anskaffande och bearbetande ej komme att stå i oskäligt förhållande till den nytta, som kunde väntas av undersökningen. Tidsförhållandena vore ej sådana, att man kunde ålägga vare sig bolagen eller det allmänna stora utredningskostnader, när skäl ej funnes att antaga, att utredningen kunde komma att blotta allvarliga missförhållanden. Dylika skäl funnes emellertid enligt försäkringsinspektionens förmenande icke i fråga om försäkringsbolagen och deras sammanslutningar.

Lantbruksstyrelsen, som över förslaget infortrat yttranden från *hushållningssällskapen* och *Sveriges allmänna lantbrukssällskap*, har anfört bl. a.:

I de till lantbruksstyrelsen inkomna yttrandena hade i allmänhet i enlighet med trustlagstiftningskommitténs utredning konstaterats, att en mycket stark tendens till sammanslutningar i prisreglerande syfte tämligen allmänt framträdde inom affärs- och industrivärlden, att dylika sammanslutningar inom vissa branscher fått en faktisk monopolställning på den inhemska marknaden ävensom att sammanslutningar med dylik monopolställning i vissa fall, om ock mera undantagsvis, missbrukat sin maktställning till allmänhetens uppskörtande. Otvivelaktigt torde ock en fortgående utveckling i samma riktning vara att emotse för framtiden. Det kunde vid sådant förhållande icke förnekas, att samhället måste hava ett starkt intresse av att kunna oavlåtligt och mera ingående följa den vidare utvecklingen å området. Tillskapandet av ett statens organ, som så att säga hade möjlighet att hålla en ständig utkik över de monopolistiska sammanslutningarnas omfattning och verksamhet, särskilt sådan denna framträdde i deras prispolitik gentemot allmänheten, och som ägde möjlighet att inom vissa utstakade gränser vidtaga dispositioner för att förekomma sådana utslag av denna verksamhet, som måste ur det allmännas synpunkt anses skadliga, syntes närmast kunna karakteriseras som ett rent självförsvar från samhällets sida. Så långt hade ock i allmänhet enighet rått i de inkomna yttrandena. Beträffande organisationen av detta organ hade meningarna emellertid varit delade. Så gott som genomgående hade kommitténs förslag om upprättande av en trustkommission med synnerligen vittgående befogenheter avvisats. Endast Västerbottens och Värmlands läns hushållningssällskap hade tillstyrkt nämnda förslag i mera obeskuret skick. Sex hushållningssällskap hade icke gjort något mera bestämt uttalande i förevarande avseende. I övrigt hade de avgivna yttrandena (från sju hushållningssällskap hava yttranden ej avgivits) gått i avstyrkande riktning. Härvid hade anförts, att den föreslagna kommissionen bleve en alltför stor och dyrbar apparat, att det i själva verket vore fråga om upprättande av ett nytt ämbetsverk med stora omkostnader samt slutligen att kommissionen utrustats med alltför vittgående befogenheter och att densamma härigenom kunde bliva besvärande och hämmande, även för en sund utveckling av affärsverksamheten inom landet. Även för egen del ställde sig lantbruksstyrelsen synnerligen betänksam gentemot kommitténs förslag. Det torde icke kunna förnekas, att den föreslagna kommissionens verksamhet lätt kunde få en inkvisitorisk läggning och att kommissionen härigenom samt genom att ingripa i fall, då dess ingripande icke vore betingat av föreliggande förhållanden, lätt kunde åstadkomma mera skada än nytta. Missförhållanden förekomme visserligen, men förhållandena i vårt land torde dock ännu så länge knappast kunna anses vara sådana, att de påkallade en allmän trustlagstiftning.

Framhållas kunde ock, att det numera knappast torde råda mera än en mening därom, att statens åtgärder i pris- och produktionsreglerande syfte under världskriget varit mindre tillfredsställande. Å andra sidan vore dock lantbruksstyrelsen fullt ense med kommittén därutinnan, att staten icke finge helt släppa utvecklingen fri å ifrågavarande område. Statens åtgärder syntes emellertid tillsvidare böra begränsas till att med uppmärksamhet iakttaga de monopolistiska sammanslutningarnas verksamhet och, där i visst fall anledning vore att befara, att dylik sammanslutning utnyttjade sin ställning till att på allmänhetens bekostnad i allt för hög grad tillgodose sina egna ekonomiska intressen, verkställa närmare undersökning, så långt detta vore möjligt med nuvarande metoder för primärmaterialets uppsamlande. Därest en sådan undersökning skulle ådagalägga ett verkligt missförhållande, syntes vidare genom pressens medverkan de vunna resultaten av undersökningen böra bringas till offentligheten och allmänheten givas råd och upplysningar att genom motorganisationer eller på annat sätt, exempelvis genom minskning av konsumtionen av viss vara, söka motverka den ifrågavarande sammanslutningens prispolitik. Ofta torde ett dylikt tillvägagångssätt kunna förväntas medföra erforderlig rättelse. I svårare fall torde särskilda åtgärder från statsmakternas sida, exempelvis borttagande eller sänkande av förekommande tullsatser, kunna tillgripas. Lantbruksstyrelsen hölle emellertid före, att för en dylik övervakande uppgift icke behöfde tillsättas en kommission med de utav trustlagstiftningskommittén föreslagna måtten. Möjligen skulle uppgiften kunna givas åt något statens ämbetsverk eller, där detta ej lämpligen låte sig göra, till någon mindre omfattande sakkunnig institution.

Tilläggas må, att i flera av de från hushållningssällskap inkomna yttrandena i anslutning till förenämnda tvenne kommittéledamöters särskilda uttalande betonats angelägenheten av att lagstiftning å området komme till stånd först efter det näringslivet i vårt land återhämtat sig efter den rådande depressionen, under vilken allt borde undvikas, som vore ägnat att väcka oro, osäkerhet och missmod hos närings- och industriidkarna i landet, ej minst bland jordbrukets målsmän.

Socialstyrelsen har fått emottaga yttranden i ärendet från *landsorganisationen i Sverige, kooperativa förbundet, Sveriges statstjänstemannanämnd, statstjänarnas dyrtidstilläggskommitté, trafiktjänstemännens riksförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund* och *försäkringstjänstemannaföreningen i Stockholm*.

De sammanslutningar, som till socialstyrelsen avgivit yttranden i frågan, hava i allmänhet uttalat sig för behovet av ett statsingripande gentemot de monopolistiska företeelserna. Några sammanslutningar, bland dem *landsorganisationen*, hava utan förbehåll anslutit sig till kommitténs förslag. *Statstjänarnas dyrtidstilläggskommitté* har velat gå längre och förordat, att åt det föreslagna organet för statsingripandet, trustkommissionen, måtte givas vidgat uppdrag, så att det kunde föreslå åtgärder till undanröjande av alla de faktorer, som bidroge till att oskäligt fördyra befolkningens levnadskostnader — särskilt har kommittén vänt sig mot de onödiga mellanhänderna. I ett flertal yttranden har uttryck givits för den uppfattningen, att utvecklingen i monopolistisk riktning borde respekteras och statsingripandet begränsas till bekämpande av monopolställningens missbruk. *Kooperativa förbundet* har visserligen ej velat bestrida behovet av särskilt statsingripande mot de monopolistiska företagen och sammanslutningarna men framhållit såsom värdefulla botemedel mot ifrågavarande

missförhållanden en handelspolitik, som medgäve ett ohämmat internationellt varuutbyte, samt en kraftig konsumentorganisation. Av kooperativa förbundet och Sveriges statstjänstemannanämnd hava framställts erinringar mot den föreslagna trustkommissionen. Enligt den förra sammanslutningens mening skulle kommissionens ledamöter kunna inskränkas till tre eller också skulle kommissionen ersättas med en särskild befattningshavare, placerad exempelvis inom handelsdepartementet, vilken i förekommande fall skulle höra representanter för producenter och konsumenter. Sveriges statstjänstemannanämnd, som ifrågasatt behovet av ett särskilt statsorgan för ändamålet, har ansett en kommission av den föreslagna typen olämplig och föreslagit tillsättandet av en särskild trustinspektör med samma befogenhet, som enligt kommitténs förslag skulle tillkomma trustkommissionen.

För egen del har socialstyrelsen under framhållande av att förevarande ärende torde få anses i viss mån främmande för styrelsens huvudsakliga ämbetsuppgifter anfört i huvudsak följande:

Enligt styrelsens mening utgjorde den monopolistiska koncentrationen under för närvarande givna förutsättningar en naturlig och oundviklig fas i näringslivets utveckling och innebure därjämte i sina högre former möjlighet till en beaktansvärd rationalisering av produktion, resp. distribution. I och för sig behövde ej heller ifrågavarande företeelse medföra ogynnsamma verkningar för konsumenterna. Faran för att monopolistiska företag eller sammanslutningar skulle missbruka sin ställning låge emellertid, såsom rätt naturligt vore och av erfarenheten i rik mån bekräftades, nära till hands.

Att ett ingripande från statens sida mot monopolställningens missbrukande mötte betydande svårigheter, finge emellertid erkännas, och hade det, såvitt erfarenheten från andra länder gäve vid handen, hittills icke lett till alltför betydande direkta resultat. Sannolikt vore dock, att enbart möjligheten till ett statsingripande många gånger i avsevärd mån motverkat alltför stötande maktmissbruk. Påpekas finge också, att redan en undersökning och ett framläggande för offentligheten av en monopolbildnings affärsmetoder torde vara ägnade att utöva en ganska starkt korrigerande inverkan.

Styrelsen vore alltså, oavsett om några effektiva direkta lagstiftningsåtgärder mot monopolbildningarnas olägenheter kunde åvägabringas eller ej, av den meningen, att en ingående och allsidig undersökning av berörda bildningar borde komma till stånd. Huruvida och på vilka sätt staten sedan skulle reagera mot nyss omförmälda olägenheter, finge bero på vad undersökningen gäve vid handen — möjligen finge man nöja sig med att lägga huvudvikten på undersökningsresultatens publicerande.

Styrelsen biträdde sålunda i huvudsak kommitténs förslag.

Den av kommittén föreslagna inskränkingen beträffande ifrågavarande undersökningar till att gälla vad som erfordrades för bedömande av behovet av särskilda lagstiftningsåtgärder och dessas utformning samt därutöver till fall av särskilt framträdande missförhållanden syntes styrelsen vara synnerligen väl påkallad.

Beträffande valet av organ för utredningens verkställande kunde givetvis olika lösningar komma i fråga. Närmast till hands låge måhända, särskilt från sparsamhetssynpunkt, att uppdraga utredningen åt någon redan bestående statsmyndighet. Någon för ett dylikt uppdrag fullt lämpad myndighet torde emellertid ej förefinnas. De myndigheter, som möjligen skulle kunna ifrågakomma, stode nämligen med hänsyn till sina huvudsakliga uppgifter icke fullt fria och obundna eller måste anses sakna tillfredsställande saklig kompetens. Ät vilken myndighet utredningen än uppdroges, skulle det för

övrigt otvivelaktigt bliva nödvändigt att förstärka myndigheten med ungefär det mått av arbetskraft, som för utredningen kunde behövas, vadan någon egentlig besparing sålunda ej skulle vinnas. Tvivelaktigt torde väl också vara, om det vore lämpligt att vidtaga en dylik förstärkning för ett uppdrag av tillfällig natur. Enligt styrelsens åsikt torde det således få anses väl motiverat att för utredningen tillskapa ett särskilt tillfälligt organ, och syntes det med hänsyn till de stora krav på sakkunskap och omdömesförmåga, som måste ställas på detta organ, som om kommitténs förslag i förevarande avseende på det hela taget vore att förorda. Möjligen skulle det dock låta sig göra att minska antalet ledamöter i den föreslagna trustkommissionen beträffande de två förstnämnda grupperna till två i vardera gruppen.

Å några håll, såsom i ett par av de till styrelsen inkomna yttrandena, hade föreslagits, att trustkommissionen borde ersättas med något slag av trustinspektör. Så vitt styrelsen kunde finna, torde dessa förslag grunda sig på en missuppfattning av det egentliga syftet med förevarande lagförslag, nämligen att få till stånd en allsidig, ingående och tillförlitlig utredning om de monopolistiska företeelserna i vårt land och eventuellt förslag till lagstiftningsåtgärder mot av desamma föranledda missförhållandena. Sedermera, när dessa grundläggande men övergående åtgärder genomförts, kunde det måhända för den fortlöpande kontrollen över den eventuella lagstiftningens efterlevnad ifrågakomma att tillsätta en trustinspektör.

I fråga om sättet för förverkligandet av trustkommissionens första och väl även förnämsta uppgift — att utföra den åsyftade utredningen — kunde de föreslagna metoderna för upplysningars införskaffande och framtvingande måhända synas väl inkvisitoriska och hårdhänta. Med hänsyn till att upplysningsplikten onekligen i en del fall torde komma i stark konflikt med mäktiga intressen, torde väl emellertid ganska stränga bestämmelser i förevarande avseende vara av behovet påkallade och hade styrelsen i huvudsak ej något att erinra mot ifrågavarande bestämmelser. Möjligen skulle dock vara skäl att från upplysningspliktens fullgörande undantaga personer, som på grund av deras beroende ställning i förhållande till monopolistiska företag eller sammanslutningar kunde göra troligt, att fullgörandet skulle för dem kunna medföra allvarlig skada eller dylikt.

Kommerskollegium, som fått emottaga yttranden i ärendet från följande institutioner och sammanslutningar inom näringslivet, nämligen *Sveriges industriförbund*, *fullmäktige i Järnkontoret*, *Sveriges kemiska industrikontor*, *Sveriges hantverksorganisation*, *Sveriges allmänna sjöfartsförening*, *Sveriges redareförening*, *Sveriges segelfartygsförening*, *Kanalflottans rederiförening*, *samtliga handelskamrar i riket* och *Sveriges köpmannaförbund*, har sammanfattat innehållet i de till kommerskollegium inkomna yttrandena sålunda:

Endast två av de hörda sammanslutningarna förklara sig i princip icke hava något att erinra mot den föreslagna lagstiftningen, nämligen handelskamrarna för Västernorrlands och Jämtlands län samt för Norrbottens och Västerbottens län, ävensom under vissa förbehåll handelskammaren i Gävle. Vad de korporationer, som representera sjöfarten, beträffar, synas dessa ställa sig mera främmande för frågan, i det avsedda företeelser av monopolistisk art förmenas icke hava i nämnvärd utsträckning förekommit inom svensk sjöfart och rederirörelse. Sveriges redareförening har dock uttalat sin anslutning till handelskammarens i Göteborg yttrande i ärendet, vilket i likhet med samtliga övriga yttranden innehåller avstyrkande.

Den allmänna meningen inom landets industriella och kommersiella kretsar, *Bihang till riksdagens protokoll 1925. 1 saml. 96 häft. (Nr 110.)*

i den mån den får anses representerad av sagda avstyrkande yttranden, synes alltså avgjort vara emot en lagstiftning av den art, trustlagstiftningskommittén föreslagit, och detta ej mindre på grund av det sätt, varpå kommittén löst sin uppgift, än även, och det förefaller i än högre grad, på grund av en helt skiljaktig uppfattning om de påtalade sammanslutningarnas betydelse inom det moderna näringslivet. Man synes redan uppfatta riktlinjerna för förslaget såsom ett underkännande av näringslivets behov att söka sig de lämpligaste formerna för ekonomisk verksamhet och såsom ett ensidigt betonde av ett allmänt konsumentintresse, vars innebörd icke klart fattats. Vidare göres den meningen med skärpa gällande, att förhållandena i vårt land på detta område icke med fog kunde sägas vara av den art, att ett så drakoniskt ingripande från det allmännas sida som föreslagits, vore på något sätt påkallat. Enstaka överdrifter hänförs till den nu tilländalupna kristidens företeelser, och man påpekar, att den inträdande lågkonjunkturen av sig själv åstadkommer en kraftig avveckling av den ekonomiska överorganisation, som tidigare må hava givit upphov till farhågor för den köpande allmänhetens exploatering. Upprättandet av ett nytt ämbetsverk med befogenhet att under former, som icke anses betryggande för affärlivets oundgängliga behov av diskretion, företaga omfattande publika utredningar om industriens och handelns organisationer uppfattas som ett oberättigat misstroende, riktat mot utövarna av vissa näringsfång. Man framhåller sålunda, att jordbrukarnas och industriarbetarnas organisationer, vilka icke skulle beröras av den föreslagna inspektionen, hade minst lika stor, om icke större möjlighet att inverka på prisbildningen inom landet, än de näringssammanslutningar, som kommittén i första hand velat ställa under övervakning. Flera av de hörda korporationerna anse, att ett omedelbart inrättande av en trustkommission enligt föreliggande förslag skulle skärpa affärsolusten, minska förtroendet till framtiden och för näringslivet försvåra återhämtningen från den nu rådande depressionen samt därigenom lända till direkt skada för landets ekonomi.

För egen del har kommerskollegium anført i huvudsak följande:

Att kartell- och trustsammanslutningarna under senaste decennier jämväl i vårt land erhållit en betydande omfattning läser få anses såsom en fas av den allmänna ekonomiska utvecklingen och såsom ett resultat av de ekonomiska laggar, som under normala förhållanden reglera det nutida materiella framåtskridandet. Den framdrivande kraften vid denna utveckling har givetvis i första rummet varit de uppenbara fördelar för produktionen, även rent nationalekonomiskt sett, som i många avseenden stå att vinna genom de former för samverkan, driftkoncentration m. m., som kartellen eller trustsammanslutningen innebär, detta naturligtvis under förutsättning av lämplig organisation och ekonomiskt klok och måttfull ledning.

Att söka genom lagstiftningsåtgärder mer eller mindre direkt motarbeta den nämnda ekonomiska utvecklingen, synes lika olämpligt som utsiktslöst. Statliga regleringsåtgärder, som kunna befinnas nödiga gentemot privata företag av monopolistisk natur, torde därför böra inskränkas till sådana bestämmelser, som avse förhindrande, såvitt möjligt, av monopolväsendets avarter och beivrande av uppenbara missbruk. Obestriddigt är nämligen, att avarter och missbruk förekommit och även för framtiden kunna befaras, därest viss kontroll ej utövas över monopolistisk verksamhet på näringslivets område. Erfarenheten från skilda länder, vårt land ej undantaget, har därpå givit tillräckliga exempel och har jämväl inom de flesta kulturländer gjort frågan om lämpliga motåtgärder i lagstiftningsväg aktuell.

Bland olägenheterna och vådorna av det privata näringsmonopolet framhålles i kommittébetänkandet i första hand den frestelse till överkapitalisering, som framträder vid bildandet av en monopolistisk sammanslutning. Många exempel

på dylika företeelser inom vårt lands näringsliv kunna anföras, särskilt från krigsårens i åtskilliga avseenden konstlade och osunda högkonjunktur. Hit hörande företeelser sammanhånga emellertid i åtskilliga hänseenden med en mindre önskvärd riktning inom emissionsverksamheten, vilken riktning likväl på senaste tiden framkallat synnerligen kännbara och häftiga bakslag. Med hänsyn till rådande konjunkturförhållanden lär det knappast vara att befara, att missbruk av berörda slag skola i avsevärd grad framträda under den närmaste framtiden.

Den allmännast kända och oftast påtalade olägenheten och risken av den monopoliserade verksamheten inom industri, handel och transportväsende ligger emellertid i den frestelse till maktmissbruk, som monopolet innebär. Monopolställning kan sålunda missbrukas till försämring av de utbudna varornas eller prestationernas kvalitet, till ett oskäligt uppskrivande av prisenivån i syfte att bereda monopolinnehavaren otillbörlig vinst, till genomförande i övrigt av ensidiga och gentemot köparna obilliga försäljningsbestämmelser, eller till oskälig nedpressning av ersättningen till monopolinnehavares leverantörer.

Exemplen på direkt varuförsämring såsom följd av monopolistisk verksamhet torde i vårt land vara relativt få. I allmänhet lär tvärtom den specialisering och de ökade möjligheter för tillgodogörande av teknikens utveckling, som blivit en följd av industriens kartellsammanslutningar och förtrustade företags stor-drift, hava lett till framsteg jämväl med avseende å varornas kvalitet.

Den allmännaste formen för monopolets maktmissbruk ligger däremot i genomförandet av en i förhållande till produktionskostnaderna oskälig prisenivå, oftast gentemot köparna, men i vissa fall även beträffande leverantörer, det vill säga i beräkning av en ur konsumentens synpunkt oberättigad vinstmarginal för monopolisten. De rent ekonomiska faktorer, som verka reglerande å överdrifter härvidlag, äro som bekant prisbildningens inverkan på efterfrågan samt risken för själva monopolställningens äventyrande, den s. k. potentiella konkurrensen. I den mån betydelsen och verkan av dessa regulativ försvagas, ökas givetvis riskerna för missbruk av en faktisk monopolställning. Krisårens erfarenheter lämna allbekanta exempel härpå, särskilt genom avstängandet, helt eller delvis, av den kraftigast verkande regulatorn på det inhemska monopolet, nämligen den utländska konkurrensen.

Det är naturligt, att de jämförelsevis talrika och obestridda missbruk av en okontrollerad monopolställning, som sålunda under krigsårens undantagsförhållanden förekommit, i hög grad stegrat den på många håll rådande misstron och ogillandet av kartell- och trustväsendet. I många fall hava de monopolistiska sammanslutningarna sålunda ansetts såsom egentliga upphovet till den allmänna prisstegring, vars förnämsta orsaker i verkligheten legat på andra områden. Denna uppfattning torde i sin mån hava bidragit till att framkalla yrkandena om genomförandet snarast möjligt av kontrollåtgärder gentemot hit hörande företag. Sådana yrkanden framkommo i vårt land liksom i åtskilliga andra länder, bland andra England samt våra grannländer Norge och Danmark, i samband med den nya period av industriell högkonjunktur, som syntes inträda efter fredsslutet och som hos oss särskilt gjorde sig gällande under förra hälften av år 1920.

Det sedermera inträffade, nästan exempellösa bakslaget på alla näringslivets områden har emellertid på många håll framkallat betänkligheter mot statliga ingripanden, rörande vars verkningar under förhandenvarande förhållanden man saknade varje erfarenhet och som kunde befaras vara ägnade att åtminstone i vissa fall öka den rådande industriella och kommersiella osäkerheten och depressionen.

Sålunda har i England den lag angående övervakande av prisstegring och kontroll över truster, som utfärdades den 19 augusti 1919 och erhöi vissa kom-

pletterande tillägg den 19 maj 1920, upphört att gälla från och med den 19 maj 1921, utan att det för närvarande synes ifrågasatt att låta den följas av någon mera permanent lagstiftning på hithörande område. Officiellt har lagens upphävande till och med betecknats såsom »avslutande av ett experiment». Detta experiment har givit anledning till mycken kritik. Dess huvudsakliga vinst har legat däri, att det bibringat allmänheten en viss kännedom om viktiga förhållanden inom näringslivet och ådagalagt, att prisstegringen på det hela taget varit i långt högre grad beroende av andra faktorer än av oskäligen prisuppskörtning, samt att därigenom samlats en del fakta såsom underlag för diskussion om en blivande permanent lagstiftning angående näringsmonopol, när dessa frågor en gång komma att behandlas av parlamentet.

I Danmark, där ett provisoriskt lagförslag angående viss kontroll över företag och sammanslutningar av monopolistisk art inom näringslivet framlades hösten 1919 och av folketinget antogs i februari 1920, har den vidare behandlingen fått anstå, varvid såsom skäl för uppskovet från regeringens sida anförts bland annat, att situationen inom näringslivet då (på hösten 1921) vore väsentligt olik den, som förelåg 1919 och 1920, och att en naturlig följd härav vore, att man toge under övervägande, att eventuellt söka andra utvägar till frågans »försvarliga» behandling än de, som då anvisades. Inom inrikesministeriet är man för närvarande sysselsatt härmed.

Bland länder med förhållanden närmast jämförliga med de i vårt land rådande har i övrigt, såvitt av kommittéutredningen framgår eller kollegium eljest har sig bekant, endast Norge genomfört en provisorisk lagstiftning angående kontroll över trustar och kartellartade sammanslutningar ävensom över prisöverskommelser av alla slag, avsedda att reglera konkurrensen inom näringslivet. I nämnda land har jämväl utarbetats ett förslag till permanent lagstiftning om kontroll över sammanslutningar och monopolföretag, som framlagts den 29 augusti 1921. De provisoriska förordningarna inrymma bland annat åt provianteringsdepartementet en synnerligen vidsträckt befogenhet att fastställa maximipriser inom såväl handel som industriell och hantverksmässig produktion. Såväl den provisoriska lagen som lagförslaget gå vida längre i fråga om ingrepp mot nästan varje intressesammanslutning inom näringslivet än i vårt land hittills varit på allvar ifrågasatt eller torde kunna anses överensstämma med någon mera utbredd opinion härstädes. Närmare erfarenhet rörande den provisoriska lagstiftningens verkningar torde ännu saknas.

Det av trustlagstiftningskommittén framlagda förslaget till lag om vissa åtgärder beträffande monopolistiska företag och sammanslutningar innefattar i huvudsak, i likhet med det förutnämnda danska lagförslaget, med vilket det företer vissa överensstämmelser, tillskapandet av en kommission, utrustad med extraordinära befogenheter och avsedd att verka på en gång såsom utredande kommitté och kontrollorgan. I likhet med ett flertal av de över förslaget hörda representationerna för näringslivet finner kollegium denna anordning ägnad att väcka starka betänkligheter.

Kollegium anser sig visserligen böra förorda, att åtgärder vidtagas i syfte att genom lämpligt statsorgan åstadkomma en permanent kontroll över ifrågasvarande monopolistiska företag och sammanslutningar. Åtskilliga fördelar synas vara att vinna genom en dylik fortlöpande kontroll. Å ena sidan lärur ur konsumentsynpunkt ett påvisande och beivrande av uppenbara maktmissbruk i fråga om prispolitik och övriga leveransvillkor, som kunna föranledas av monopolinnehav, få anses lämpligt och berättigat. Å andra sidan torde det ligga i näringslivets eget välförstådda intresse, att dylika missbruk ej må få större omfattning och därigenom bringa hela den nationalekonomiska och produktions-tekniska gynnsamma utveckling, som kartellsammanslutningarna liksom förtrustade industriella storföretag representera, i orättvis misskredit hos allmänheten.

Därest nämnda fördelar skola kunna vinnas utan större olägenheter för näringslivet i dess helhet eller vissa grenar därav, är det nödvändigt, att den kontrollerande myndigheten erhåller en lämplig organisation i närmaste anslutning till hävdvunna och på närbesläktade verksamhetsområden prövade former, samt att ett fullt betryggande skydd åvägbringas för iakttagande av företagarernas berättigade krav på sekretess i fråga om lämnade uppgifter.

Mot den av kommittén föreslagna niomannakommissionen, som skulle samtidigt erhålla ställningen av utredande kommitté och provisorisk kontroll- och inspektionsmyndighet, synas befogade invändningar kunna göras. Den mera tillfälliga karaktär och organisation, denna kommission skulle erhålla, liksom det stora antalet medlemmar jämte biträden densamma skulle omfatta, torde knappast erbjuda tillfredsställande garantier, vare sig i fråga om ärendenas fullt konsekventa och sakliga behandling eller beträffande iakttagandet av nödig sekretess. Likaså torde det bliva förenat med icke obetydliga svårigheter att för en så mångtalig provisorisk kommission kunna påräkna fullt sakkunniga, ojäviga och i övrigt kompetenta ledamöter, i alla avseenden lämpade att fullgöra de synnerligen maktpåliggande och ömtåliga uppdrag, kommissionen enligt förslaget fått sig anförtrodda. Slutligen torde de avsevärda kostnader — enligt kommittéförslaget beräknade till högst 100,000 kronor, dock utan närmare angiven specifikation — som tillskapandet av en dylik kommission skulle medföra, särskilt under nu rådande tider böra väcka synnerligen stora betänkligheter.

På grund härav anser kollegium, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som alternativt förordats av bland andra Stockholms med flera handelskammare, Sveriges industriförbund och fullmäktige i jernkontoret, att kontrollmyndigheten bör erhålla en mera klar ställning såsom statsorgan med ämbetsmannaansvar, förslagsvis under namn av »trust- och kartellinspektion». Denna inspektion, som lämpligen bör, på sätt föreslagits av Stockholms handelskammare, utgöras av en trustinspektör med nödiga biträden samt rådgivande representanter för näringslivet och konsumentintressena, lärer kunna organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med bank- och fondinspektionen samt försäkringsinspektionen och vara ålagd motsvarande diskretionsplikt. Att åt en inspektionsmyndighet av nu föreslagen beskaffenhet inrymma vittgående och ansvarsfull befogenhet rörande infordrande från näringsidkare av upplysningar och uppgifter av grannliga natur torde möta vida mindre gensaga än i fråga om den mera tillfälliga niomannakommission med biträden m. m., som kommittéförslaget upptager.

I flera av de avgivna yttrandena har ifrågasatts, att den föreslagna inspektionsmyndigheten skulle på ett eller annat sätt anknytas till kommerskollegium. Såsom stöd för en sådan anordning har anförts, dels den nära kontakt, som kollegium i övrigt i sin verksamhet har med näringslivet, dels särskilt de fördelar i organisatoriskt hänseende, som utnyttjandet i viss mån av de resurser i ena och andra avseendet — bland annat beträffande näringsstatistiska uppgifter — varöver kollegium förfogar, skulle innebära, dels slutligen de möjligheter till besparing, som härigenom skulle uppstå för staten.

Kollegium måste för sin del ställa sig tvekan till lämpligheten av en dylik anordning. Den uppgift, kollegium har att inom statsförvaltningen närmast företråda, nämligen tillvaratagandet av näringarnas intressen, nödvändiggör givetvis, om den över huvud taget skall kunna på ett tillfredsställande sätt fyllas, ett förtroendefullt samarbete med representanterna för privata företag och sammanslutningar inom olika områden av näringslivet. Det är att befara, att detta önskvärda samarbete kunde lida ett visst avbräck, därest den uppfattningen vunno insteg, att sålunda vunnen kännedom om speciella näringsförhållanden kunde förväntas utnyttjad för andra syften än dem, som direkt avsåge näringarnas egen utveckling. Så skulle exempelvis införskaffandet av de erforderliga

primäruppgifterna för industristatistiken, vilket redan nu i många fall erbjuder avsevärda svårigheter, antagligen i hög grad motverkas av en eventuell farhåga, att de lämnade uppgifterna komme att brukas för andra syften än den officiella statistiken. Införlivandet med kommerskollegium av en trust- och kartellinspektion kunde befaras även i andra avseenden verka förryckande på kollegii övriga verksamhet. Kollegium vill emellertid framhålla, att vissa av de motsedda fördelarna eventuellt skulle kunna vinnas genom åvägabringande av visst samarbete, varemot kollegium för sin del ej finner anledning framställa erinran.

Vad beträffar bevarandet av nödig sekretess i fråga om av inspektionsmyndigheten inhämtade konfidentiella uppgifter finner kollegium, i likhet med flera av de hörda sammanslutningarna, fyllandet av detta berättigade krav nödvändigöra en ändring i tryckfrihetsförordningen, varigenom de införskaffade meddelandena liksom inspektionsmyndighetens protokoll och övriga handlingar undantagas från offentliggörande, i den mån offentliggörande ej i särskild ordning beslutes. På annat sätt lär man nämligen knappast kunna komma ifrån den dubbla svårighet, som ligger i att på samma gång skaffa ett, särskilt gentemot den utländska konkurrensen nödigt, skydd för lämnade uppgifters hemlighållande och att möjliggöra det även för inspektionsmyndigheten själv erforderliga, oomtvistliga fastställandet av lämnade uppgifters innehåll. Det av trustlagstiftningskommittén såsom provisorium förordade muntliga förfarandet vid avlämnandet av uppgifter lär icke kunna erbjuda erforderlig trygghet i berörda hänseenden.

Därest nu anförda synpunkter, som av kollegium anses böra tillmätas synnerlig vikt, vinna beaktande, skulle icke den ifrågasatta inspektionsmyndigheten kunna träda i verksamhet, förrän tidigast efter det tryckfrihetsförordningen blivit i angivet avseende kompletterad.

Kollegium finner detta uppskov ej innebära någon större olägenhet, utan fastmera avsevärda fördelar. Såsom framgår av vad ovan anförts, äro riskerna för missbruk från monopolistiska sammanslutningars och företags sida vida mindre under en utpräglad lågkonjunktur än under högkonjunkturen. Å andra sidan är det stöd, som kartellerna erbjuda det enskilda företaget, liksom de tekniska och organisatoriska företräden, som det för stordrift ordnade trustföretaget möjliggör, av särskild betydelse under depressionstider.

Om sålunda den sammanhållning, som särskilt kartellväsendet skänker under depressionstider, är av speciellt värde, bland annat för motarbetandet av en osund konkurrens, är givetvis påfrestningen på sådana sammanslutningar under förhållanden, sådana som de nu rådande, betydande. I de inkomna yttrandena har med styrka gjorts gällande, att inrättandet under närvarande tid av en kommission med dubbelt uppdrag att dels utreda, dels i viss mån kunna ingripa mot näringslivets sammanslutningar skulle innebära en ytterligare belastning å handeln och industrien samt bidra till ökande av rådande ekonomiska osäkerhetstillstånd. Det har vidare framhållits, att undersökningar baserade på nuvarande förhållanden skulle hava föga värde, sedan mera normala tider inträtt, och att de åtgärder, som kunde ifrågakomma för beivrande av missbruk, vore under nuvarande tidsläge onödiga, verkningslösa eller direkt ägnade att mer skada än gagna.

Kollegium, som i huvudsak ansluter sig till denna uppfattning, anser på grund härav att genomförandet av den ifrågasatta lagstiftningen och tillsättandet av lämpligt inspektionsorgan för detta ändamål bör kunna anstå. Några egentliga olägenheter för konsumentintressena av ett sådant uppskov lära av ovan angivna skäl knappast behöva befaras. Emellertid böra nödiga förberedelser härför vidtagas genom införande av ovan antydda tillägg i tryckfrihetsförordningen samt genom vidare utarbetande av förslag till lag i ämnet ävensom till organisation av inspektionsmyndigheten.

Den härför erforderliga utredningen, som lämpligen synes kunna uppdragas åt en enda sakkunnig, torde bland annat böra ingå något på frågan om åtgärder, som kunna tänkas ifrågakomma från det allmännas sida för stävjande av eventuella monopolistiska övergrepp — ett område, som endast i mycket ringa grad beröres i det nu framlagda betänkandet. Hittills föreliggande erfarenhet från verkningarna av utländsk lagstiftning på området torde visserligen kunna sägas vara huvudsakligen av negativ art. Men det är att förmoda, att de närmaste åren komma att, särskilt från grannländerna, lämna ytterligare material för bedömande av hithörande spörsmål.

Den föreslagna utredningen torde sålunda böra bland annat avse de medel, som nu gällande lagstiftning i vårt land medgiver för stävjande av sådana övergrepp, som här ovan avses, samt förslag rörande de former, under vilka sådana medel böra tillgripas, varvid avseende särskilt torde böra fästas vid nödiga garantier till skyddande av näringslivets befogade intressen. Ävenså torde utredningen böra omfatta en fortsatt närmare redogörelse för de särskilda lagstiftningsåtgärder, som under senaste tid genomförts i andra länder med förhållanden jämförliga med vårt lands, samt verkningarna av sådan lagstiftning.

Bland de medel för beivrande av monopolmissbruk, som torde kunna av inspektionsmyndigheten användas utan genomförande av något för svensk lagstiftning främmande, må i första rummet framhållas direkta hänvändelser till vederbörande företag eller sammanslutningar beträffande önskade ändringar i fråga om prispolitik eller affärsmetoder. Därest sådan hänvändelse icke leder vare sig till ändring eller tillfredsställande förklaring, lärer anmälan till Kungl. Maj:t om de anmärkta förhållandena kunna tillgripas.

Redan i ingivandet av sådan anmälan torde, bland annat genom den stimulering till upptagande av utomstående konkurrens, som densamma i vissa fall skulle innebära, kunna ligga en viss möjlighet till vinnande av rättelse i påtalade missförhållanden. Emellertid torde, såsom särskilt framhållits av Sveriges industriförbund, en sådan anmälan i den mån den är offentlig handling, kunna befaras i vissa fall i otillbörlig grad skada industriföretag och lärer dessutom i sådana fall hårdare drabba lojala företag än mera hänsynslöst ledda dylika. Anmälan bör därför tillgripas med största varsamhet och garantier mot förhastande beredas.

Bland de åtgärder, som ytterligare skulle såsom korrektiv kunna ifrågakomma, må nämnas en tillfällig suspension eller nedsättning av gällande tullsatter för sådan vara, som befinnes vara utsatt för oskäligen prisstegring till följd av inhemsk monopolistisk verksamhet. Vidare skulle eventuellt såsom yttersta medel kunna tänkas, att Kungl. Maj:t på därom av inspektionsmyndigheten gjord framställning beslöte antingen exportförbud för vissa varuslag eller införande av maximipriser för desamma. Utan att närmare ingå på lämpligheten av sådana åtgärder, anser sig kollegium nu endast böra framhålla, hurusom av krigsårens erfarenhet synes otvetydigt framgå, att sådana åtgärder endast böra i yttersta nödfall tillgripas.

Bland de än längre gående skydds- eller bestraffningsåtgärder mot kartellers och trustmonopols övergrepp, som i utländsk lagstiftning kommit till användning eller föreslagits, må framhållas: upplösning av aktiebolag eller andra ekonomiska organisationer av monopolistisk trustnatur, upplösning av och förbud mot kartellsammanslutningar, expropriation för statens eller kommuns räkning av företag samt statskonkurrens direkt eller genom subvention av från monopolet fristående företag m. m. Ehuru hithörande åtgärder, som hittills så gott som uteslutande prövats i länder, där trustmissbruk och förtryck genom privata näringsmonopol och sammanslutningar erhållit en omfattning och karaktär utan motsvarighet i vårt land, torde strida mot den här allmänt rådande uppfattningen av näringsfriheten och icke synas kollegium ägnade att

under nuvarande förhållanden vinna tillämpning hos oss, torde dock ett utredande och klarläggande av dylika lagstiftningsåtgärders art och verkningar vara önskligt.

Kollegium hemställer,

att det nu remitterade provisoriska lagförslaget icke lägges till grund för lagstiftning i ämnet,

att i stället förslag utarbetas dels till definitiv lagstiftning för stävjande av privatmonopolistiska missbruk och övergrepp, dels ock till organisation av inspektionsmyndighet över monopolistiska sammanslutningar, allt i enlighet med de grundlinjer, som av kollegium uppdragits, samt

att förslag jämväl utarbetas till nödiga ändringar i tryckfrihetsförordningen för beredande av skydd för vissa uppgifter, lämnade till sagda myndighet.

Socialstyrelsen och *kommerskollegium* hava därjämte, för den händelse trustlagstiftningskommitténs förslag skulle komma att läggas till grund för blivande lagstiftning i ämnet, uttalat vissa detaljanmärkningar mot förslaget. Till dessa anmärkningar och vissa delar av de till nämnda myndigheter samt lantbruksstyrelsen i ärendet avgivna yttrandena återkommer jag i det följande.

Vid 1924 års riksdag väcktes motioner (I: 179 av herr K. G. Westman m. fl.; II: 269 av herr Johansson i Kälkebo m. fl.) om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville till årets riksdag framlägga förslag till lagstiftning rörande statskontroll över trustar och andra monopolistiska sammanslutningar av företag inom vårt näringsliv. I motionerna påpekas, att trustlagstiftningskommitténs betänkande icke föranlett något Kungl. Maj:ts förslag till riksdagen, och framhålles, att den kris, som under de senaste åren hemsokt näringslivet, emellertid icke i fråga om de monopolistiska bildningarnas omfattning och inflytande på pris- och omsättningsförhållanden medfört sådana ändringar, att åtgärder från statens sida blivit överflödiga. Slutligen anföras exempel till belysande av utvecklingen under de senare åren inom ett par av de monopoliserade näringsgrenar, som berörts i trustlagstiftningskommitténs betänkande.

Andra lagutskottet hemställde, att riksdagen med anledning av motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta följa den redan verkställda utredningen å hithörande område för vinnande genom lämpligt statsorgan av en fortlöpande kontroll över monopolistiska sammanslutningar å näringslivets område ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Till stöd för sin hemställan anförde utskottet bl. a.: Emot trustlagstiftningskommitténs förslag hade i de däröver avgivna yttrandena framställts tungt vägande erinringar i skilda hänseenden; och torde det kunna förutsättas, att från Kungl. Maj:ts sida ej vore att förvänta något förslag till lagstiftning i ämnet i enlighet med de riktlinjer, som innefattades i kommitténs förslag. Ej heller torde vad eljest i ärendet förekommit utgöra en borgen för att Kungl. Maj:t utan förnyat initiativ från riksdagens sida funne anledning att ånyo upptaga frågan i syfte att söka bringa densamma till en lösning. Med avseende härå och då frågan vore av den samhällseliga vikt och betydelse, att den ej utan olägenhet kunde undanskjutas, funne utskottet sig böra med anledning av motionerna tillstyrka avlåtande av en ny skrivelse till Kungl. Maj:t

i ämnet. Vid den ifrågasatta utredningen borde givetvis vederbörligt beaktande lämnas åt de erinringar och uttalanden, som i yttrandena över trustlagstiftningskommitténs betänkande gjorts beträffande bl. a. bestämningen och avgränsningen av de monopolistiska sammanslutningar, som avsågs att träffas av den kontrollerande verksamheten, arten av samma verksamhet, de medel, som vid dess utövande kunde komma till användning för stävjande av förekommande missbruk av innehavd monopolställning, formerna för dylika medels tillitande, beredandet av nödig sekretess rörande de av respektive företagare till den kontrollerande myndigheten lämnade uppgifter samt den lämpligaste organisationen av samma myndighet m. m. I sistnämnda hänseende hade föreslagits, att den ifrågasatta kontrollerande verksamheten skulle uppdragas antingen åt en särskild trustinspektör eller en befattningshavare i handelsdepartementet med rådgivande representanter, i bådadera fallen, för näringslivet och konsumentintressena eller ock åt något av statens ämbetsverk såsom kommerskollegium. Varken i nu nämnda eller övriga hithörande spörsmål syntes med hänsyn till den föreslagna ytterligare utredningen i frågan riksdagen nu lämpligen böra närmare uttala sig. Önskligt syntes emellertid vara, att, därest för beredande av betryggande sekretess för berörda uppgifter jämte andra i kommerskollegii yttrande omförmälda handlingar ändring av tryckfrihetsförordningen befundes erforderlig, förslag därom kunde om möjligt bli framlagt redan till 1924 års riksdag, så att icke till följd av underlåtenhet därtinnan tiden för genomförandet av den tilltänkta kontrollanordningen komme att över hövan förskjutas.

Tre reservanter anförde: Då frågan genom en föregående riksdagsskrivelse blivit framlagd till Kungl. Maj:ts prövning och eventuella åtgärd och då, särskilt med hänsyn till de förändrade förhållanden, som inträtt efter nämnda riksdagsskrivelses avlåtande, anledning synes saknas att nu göra en ytterligare hänvändelse till Kungl. Maj:t i frågan, anse vi, att utskottet bort föreslå, att motionerna icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan bifölls av kamrarna utan votering (riksdagens skrivelse nr 47).

Genom proposition (nr 219) framlades sedermera förslag till sådan ändring i tryckfrihetsförordningen, som av lagutskottet förordats; och blev förslaget av riksdagen antaget såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling.

I fråga om utländsk lagstiftning må nämnas, att i Norge vid 1924 års storting framlagts en på det av kommerskollegium omförmälda, i *Utländsk lagstiftning.* augusti 1921 avgivna förslaget till permanent trustlagstiftning byggd proposition med utkast till lov om kontroll med urimelig vederlag og samfundsskadelig innskrenkning av den frie konkurranse i privat erhvervsvirksomhet. Enligt regeringsförslaget upphävas de provisoriskt gällande prisreglerande bestämmelserna. I stället stadgas ett allmänt förbud mot att mottaga eller fordra orimliga priser eller vederlag; och äger konungen, i fall då den fria konkurrensen är inskränkt eller upphävd genom sammanslutningar eller ett enda företag utövar ett bestämmande inflytande på marknaden, utfärda bestämmelser i prisreglerande syfte. Förut gällande anmälningsplikt för monopolistiska företag och sammanslutningar upphäves och i stället stadgas upplysningsplikt, avsedd att giva ett upprättat kontrollråd tillfälle att undersöka huruvida missbruk av monopolställningen föreligger. För sådant fall kunna

vittgående åtgärder vidtagas. Avgörandet tillkommer vederbörande departement. Kontrollrådet har endast att inhämta upplysningar enligt givna föreskrifter och inberätta desamma, men ej beslutande myndighet. Kontrollrådet, som består av fem medlemmar, sammanträder endast då omständigheterna så påfordra. Medlemmarna tillsätts av konungen för tre år i sänder och utses med hänsyn till såväl näringslivets som allmänhetens intressen.

I *Danmark* synes, sedan den vidare behandlingen av förslaget om trustlag på hösten 1921 förklarats skola anstå, frågan icke hava varit föremål för dryftande.

Departementschefen.

Förevarande fråga har sedan någon tid varit föremål för behandling inom justitiedepartementet, och jag anhåller nu att till Kungl. Maj:ts prövning få anmäla ett inom departementet utarbetat lagförslag i ämnet, i det följande betecknat såsom departementsförslaget.

Att vissa sammanslutningsrörelser av monopolistisk karaktär nått en betydande omfattning och erövat synnerligen viktiga områden inom näringslivet, synes vara ställt utom tvivel. Allmänt erkännas, å ena sidan de fördelar för produktionen, nationalekonomiskt sett, som härigenom kunna vinnas, och å andra sidan de möjligheter till allvarsamma missbruk, som denna utveckling medför. Att en kontroll i en eller annan form bör åvägabringas till förhindrande av dylika missbruk, medgives numera allmänt, likasom ock å de håll, där sådan kontroll påyrkas, enighet råder därom, att det gäller att förebygga missbruken utan att hindra eller skada den lojala sammanslutningsrörelsen. Däremot gå meningarna starkt isär, då fråga är om att närmare angiva sättet för vinnande av ett lämpligt kontrollorgan och att uppdraga riktlinjer för dess verksamhet. Detta förhållande manar till varsamhet vid försöken att finna en lösning. Mig synes det därför riktigast, att frågan för närvarande löses endast i viss begränsad omfattning. Sedan närmare erfarenhet vunnits, kan detta spörsmål framdeles upptagas till förnyat allsidigt övervägande.

Vad då först angår den omfattning, vari en undersöknings- och kontrollverksamhet bör komma till stånd, vill jag erinra därom, att anmärkningarna mot trustlagstiftningskommitténs förslag i främsta rummet gå ut därpå, att det sammas genomförande skulle, särskilt under depressionstid, verka störande och betungande å de lojala företagen. I flera av de avgivna yttrandena göres i överensstämmelse härmed gällande, att dessa företag icke borde göras till föremål för undersökning eller ställas under kontroll utan endast de, som missbrukade monopolställningen.

Om en ingående undersökning anordnades av alla företag och sammanslutningar, som kunna tänkas vara av monopolistisk natur, skulle det enligt min uppfattning måhända kunna visa sig, att i fall, där missbruk icke antagits föreligga, sådant ändock förekomme. Emellertid kan man förutsätta, att de svåraste missbruken i allmänhet måste vara kända för den, som erhållit befo-genhet att besluta i fråga om undersöknings företagande. Det synes mig därför, att man, åtminstone för det närvarande, bör inskränka en närmare undersökning eller kontroll till fall, där särskild anledning till undersökning synes

föreligga. Förutom önskvärdheten av att ej göra större ingrepp än förhållandena påkalla, talar för en sådan begränsning av undersökningsverksamheten även den omständigheten, att därigenom undvikas en tung och dyrbar anordning för densammas verkställande.

Anmärkningarna mot trustlagstiftningskommitténs förslag gälla i övrigt huvudsakligen den föreslagna trustkommissionens organisation.

Såsom förut nämnts, har kommittén föreslagit, att trustkommissionen skulle bestå av nio ledamöter, utsedda av Kungl. Maj:t. Kommittén har ansett, att inom ramen av detta antal kravet på tillbörlig allsidighet i synpunkter må kunna tillgodoses. Detta krav har i de föreslagna bestämmelserna kommit till uttryck på det sätt, att ledamöterna indelats i tre grupper med olika förutsättningar. Varje grupp omfattar tre ledamöter. Den första av dessa grupper utgöres av personer, vilkas medlemskap skulle garantera, att i kommissionen finnes företrädd en på personlig erfarenhet grundad kännedom om affärsföretags skötsel samt därmed förenad vana och förmåga att beakta och bedöma de faktorer, som äro av betydelse vid planläggningen och utöandet av näringsverksamhet. Genom den andra gruppen av ledamöter har åsyftats att tillföra kommissionen kännedom om de monopolistiska företagens verkningar i förhållande till konsumenterna. I den tredje gruppen skulle insättas personer, som på grund av föregående verksamhet kunna förväntas äga förutsättningar att opartiskt mot varandra väga de motsatta synpunkter och intressen, som kunna yppa sig vid ärendenas behandling inom kommissionen, och bedöma frågorna med hänsyn till samhällets intressen i dess helhet eller, som den föreslagna lagtexten uttrycker detta syftemål, till »allmänt väl».

Från olika håll har det gjorts gällande, att kommissionen bleve en alltför stor och dyrbar apparat. Genom den anordning, jag föreslår, torde denna erinran förfalla. Om det gäller att från fall till fall föranstalta om undersökning av särskilda företag och sammanslutningar, minskas arbetsbördan, och kravet på mångsidighet i undersökningsorganets kompetens kan väsentligt inskränkas. Ofta nog torde en undersökning kunna verkställas av redan förefintligt statsorgan, såsom ämbetsverk eller särskild befattningshavare inom statsdepartement eller ämbetsverk. Av skäl, som kommerskollegium anfört, bör emellertid möjlighet hållas öppen att anförtro undersökning jämväl åt annan eller andra undersökningsförrättare. Under alla förhållanden skall undersökningsorganet vid fullgörandet av ifrågavarande uppgift vara att betrakta såsom särskild myndighet (undersökningsmyndighet).

Då nu undersökningsuppdraget icke från början bindes vid visst ämbetsverk eller annat statsorgan, måste tydligen beslutanderätten, huruvida undersökning över huvud skall företagas, ligga annorstädes än hos undersökningsmyndigheten själv. Med hänsyn till önskvärdheten av att vid övervägande av dylika frågor finnes en mera allsidig överblick av näringslivets förhållanden lärer avgörandet böra tillkomma Kungl. Maj:t.

Undersökningsmyndighetens uppgift blir i första hand att inrikta undersökningen på frågan om monopolställningen missbrukats. Över undersökningens

resultat har myndigheten att så snart ske kan avgiva redogörelse till Kungl. Maj:t. Redogörelsen bör tydligen också upptaga förslag till åtgärder, som myndigheten må finna av omständigheterna påkallade. Härvid torde i första rummet böra komma i betraktande med nuvarande lagstiftning möjliga åtgärder såsom direkta hänvändelser till vederbörande företag eller sammanslutning, offentliggörande av undersökningsresultatet i den mån sekretess icke skall grundlagsenligt iakttagas, suspension eller nedsättning av tullsatser m. m. Även lagstiftningsåtgärder må helt naturligt kunna föreslås, särskilt om föregående undersökningar ådagalagt missbruk av enahanda eller liknande slag, vilka synas icke därförutan kunna stävjas. Frågan om undersökningsresultatets offentliggörande skall jag vidare beröra efter redogörelse för erforderliga bestämmelser angående upplysningsplikt och sekretess.

Närmare bestämmelser rörande undersökningsmyndighetens organisation och verksamhet torde böra i de särskilda fallen meddelas av Kungl. Maj:t. Om undersökningen uppdrages åt redan befintlig myndighet, lära i allmänhet icke erfordras särskilda föreskrifter i detta hänseende; huvudsakligen torde härutinnan en hänvisning till vad för myndigheten eljest gäller vara tillfyllest.

*Special-
motivering.*

Jag övergår nu till behandling av hithörande specialfrågor.

Trots de väsentliga olikheter, som enligt det föregående föreligga mellan kommitténs förslag och departementsförslaget, har dock med avseende å lagens uppställning kommitténs förslag i det stora hela kunnat följas. Sistnämnda förslag torde få bifogas protokollet. (Bil. B.)

Lagens *rubrik* har undergått jämkning till närmare överensstämmelse med innebörden av förevarande förslag.

1 §. Vid 1 § framhåller *kommittén* (s. 156), att de begreppsbestämningar, som där meddelas, indirekt bestämma lagens tillämpningsområde, samt anför vidare bl. a.:

Dessa begreppsbestämningar avse att angiva omfattningen och beskaffenheten av den samverkan, som skall förefinnas inom visst område av näringslivet, för att staten med hänsyn därtill skall anses ha anledning att ägna förhållandena inom detsamma sin uppmärksamhet. För att så skall vara fallet, måste dylik samverkan ha drivits därhän, att en monopolställning uppkommit. En sådan kännetecknas genom utövandet av ett bestämmande inflytande på pris- eller omsättningsförhållandena.

För att giva monopolbegreppet en praktisk omfattning i lagförslagets syfte har kommittén ansett att till nämnda begrepp bör kaytas en bestämning, som å ena sidan icke utesluter lokala monopolbildningar men å andra sidan icke tynger den utredning, lagförslaget avser att möjliggöra, genom att under densamma lägga monopolbildningar även på obetydliga marknader. Detta har synts kunna lämpligast ernås därigenom, att det förutsattes, att monopolinnehavarens bestämmande inflytande på pris- eller omsättningsförhållandena skall utövas i betydande omfattning.

Det inflytande, som här avses, skall vidare utövas på pris- eller omsättningsförhållanden inom riket. Givet är, att monopolinnehavare, som vid sidan

av monopol inom riket utövar dylikt även på utländsk marknad, icke på grund av denna omständighet är undantagen från lagens tillämpning. Däremot har monopolinnehavare, som utövar sådant inflytande, som i det föregående angivits, uteslutande på den utländska marknaden, icke ansetts böra bli föremål för åtgärder i den ordning, varom här är fråga.

Såsom bärare av monopol angivas företag och sammanslutningar mellan företag. Med den användning, termen företag erhållit inom vårt näringsliv, synes vara väl förenligt att vid lagstiftningen använda den såsom avseende rörelse, som bedrivs yrkesmässigt, huvudsakligen i syfte att bereda dess utövare ekonomisk vinst.

För att en sammanslutning mellan företag skall anses föreligga torde i allmänhet förutsättas, att ett avtal åtminstone i visst avseende dem emellan föreligger. Då det emellertid uppenbarligen är nödvändigt att omöjliggöra utvägen att ställa sig utanför den föreslagna lagens räckvidd genom att företaga ett uppträdande i gemensamt eller likartat syfte, utan att detta grundas på avtal, har i andra stycket meddelats ett stadgande, enligt vilket såsom monopolistisk sammanslutning anses jämväl varje förhållande av samverkan mellan företag, varigenom ett såsom monopolistiskt betecknat inflytande kommer till stånd. Denna bestämmelse avser alltså det rent faktiska förhållandet, att flera företag genom åtgärder, som stödja varandra och verka i överensstämmande riktning, utöva ett monopolistiskt inflytande.

Av det sätt, varpå monopolbegreppet i denna § bestämts, följer, att arbetarnas fackliga sammanslutningar ej falla inom detsamma. Beträffande åter arbetsgivarnas fackliga sammanslutningar synes trustkommissionen med hänsyn till den föreslagna lagens syfte ej äga anledning göra dem till föremål för sin uppmärksamhet, i den mån de avse att reglera arbets- och lönevillkor. Kommittén har under sådana förhållanden icke ansett det vara erforderligt att i lagtexten införa en uttrycklig bestämmelse, varigenom arbetsgivarföreningar, i den mån deras verksamhet är av ovan angiven beskaffenhet, undantagas från lagens tillämpning.

I 17 § 1 mom. av kommitténs förslag undantagas från lagens tillämpning, där Konungen ej annorlunda förordnar, sådana företag, som drivas av staten eller kommun, och ankommer det på Konungen att meddela undantag beträffande andra monopolistiska företag, vilka tillgodose ett allmänt intresse.

I flera av de avgivna yttrandena anmärkes, att den av kommittén föreslagna definitionen vore för vid. — Så föreslår *kooperativa förbundet*, att konsument-sammanslutningar, såväl lokala som nationella, måtte undantagas från lagens tillämpning. — *Socialstyrelsen* anser sig emellertid icke kunna förorda den föreslagna ändringen. Inköpsföreningar kunde nämligen förekomma — i betänkandet omtalades sådana bl. a. för inköp av träkol och massaved — vilka det ej torde finnas tillräckliga skäl att fritaga från den med lagen åsyftade utredningen. — På sätt förut nämnts, borde enligt *försäkringsinspektionens* mening försäkringsbolag och deras sammanslutningar undantagas från trustkommissionens verksamhetsområde.

Å andra sidan påyrkas från några håll utvidgning av lagens tillämpningsområde — *Sveriges industriförbund* och *Stockholms handelskammare* framhålla, att kommittén enligt vad motiven gäve vid handen, huvudsakligen avsåge företag inom industri, hantverk, handel och rederirörelse, men att däremot en viss tvekan kunde förefinnas, huruvida kommittén ansåge, att monopolistiska sammanslut-

ningar av jordbruksproducenter, vilka sammanslutningar till sina verkningar kunde för konsumenterna vara av minst lika stor betydelse som industrikartellerna, skulle falla under lagens tillämpning. — *Kommerskollegium* finner denna anmärkning berättigad och förordar för sin del, att paragrafen måtte omredigeras så, att den otvetydigt blir tillämplig även å de åsyftade monopolistiska sammanslutningarna av jordbruksproducenter.

Av *Sveriges industriförbund*, *Sveriges kemiska industrikontor*, *Järnkontoret* samt vissa *handelskamrar* framhålles vidare den inkonsekvens, som anses ligga däri, att, medan arbetarnas facksammanslutningar tydligen ej fölle inom lagens tillämpningsområde, arbetsgivarnas motsvarande organisationer i vissa fall kunde komma att dit hänföras. Med anledning härav föreslås nämnda industrisammanslutningar och handelskamrar, att såväl arbetare- som arbetsgivareorganisationer, såsom varande sammanslutningar av monopolistisk natur och ägnade att utöva ett synnerligen kraftigt inflytande på pris- och omsättningsförhållandena, måtte indragas under den kontroll, lagen avser. — *Kommerskollegium* förklarar sig icke kunna biträda detta yrkande och anför till stöd för sin uppfattning följande: »Den uppgift, som ett kontrollerande organ över monopolistiska företag och sammanslutningar av producenter får sig förelagd, torde i och för sig vara tillräckligt omfattande och svår att fylla. Att dessutom av en trust- och kartellinspektion förvänta effektivt ingripande inom ett så vidsträckt och ömtåligt socialpolitiskt område, som lönestriderna mellan arbetsgivare- och arbetareorganisationer utgör, skulle tvivelsutan helt förrycka och omöjliggöra dess verksamhet. För bevakande av det allmännas intressen på detta område finnas ju dessutom redan särskilda organ.» I överensstämmelse härmed föreslår kollegium, såsom även påyrkats av *Smålands och Blekinge handelskammare*, en omredigering av paragrafen, varigenom såväl arbetarnas som arbetsgivarnas fackliga sammanslutningar, i den mån de avse att reglera arbets- och lönevillkor, uttryckligen undantagas från lagens tillämpning.

Kännetecknande för monopolställning är, att företag eller sammanslutning utövar ett bestämmande inflytande på pris- eller omsättningsförhållanden. Monopolinnehavarens åtgärder med avseende å prissättning är, såsom kommittén (s. 8) framhåller, den yttring av monopolställningen, som är mest ägnad att tilldraga sig den stora allmänhetens uppmärksamhet. De åtgärder monopolinnehavaren vidtager för att ordna omsättningsförhållandena efter sina önsknings avse även oftast att medföra följder, som framträda inom prisbildningens område. Men det är icke med nödvändighet givet, att dessa följder omedelbart visa sig. Erfarenheten har, såsom kommittén vidare påpekar, givit vid handen, att understundom den gripbara yttringen av en monopolställning framträtt just på omsättningens område, i det innehavaren av en sådan ställning använt sitt maktläge till att lägga band på omsättningen, t. ex. genom att på olika sätt skaffa företräde för avsättningen av sina varor, och härigenom befast ett övertag, som för honom gjort det möjligt att sedermera utan allvarligare motverkan bestämma prissättningen. Ett inflytande enbart inom omsättningen kan därför vara tryckande nog för utomstående. Vid be-

handling av lagstiftningsåtgärder, som å ifrågavarande område kunna bliva nödvändiga, omnämner också kommittén (s. 154) sådana med anledning av det förhållande, att monopolistiska sammanslutningar med otillbörliga metoder söka tillintetgöra konkurrenter eller försätta den ekonomiskt svagare i ett oskäligt beroende.

Att i form av en klar och uttömmande definition angiva vad med monopolistiska företag och sammanslutningar bör förstås, erbjuder tydligen vissa svårigheter. Med hänsyn härtill och då på grund av den föreslagna lagens begränsade räckvidd något behov av en dylik definition knappast torde föreligga, har en sådan icke intagits i lagen. Undersökningar skola ju icke inledas beträffande alla företag och sammanslutningar av ifrågavarande karaktär, utan endast på grund av särskilda beslut från fall till fall, där en undersökning funnits böra komma till stånd. Vid sådant förhållande lärer det kunna antagas, att företagets eller sammanslutningens monopolistiska natur dessförinnan manifesterat sig genom påtaglig inverkan å prisbildningen; i det enskilda fallet torde därför icke komma att råda någon tvekan om den monopolistiska karaktären.

Med sammanslutning bör likställas sådan faktiskt utövad samverkan mellan företag, vilken blivit av här avsedd betydelse.

Att monopolistiska företag och sammanslutningar inom jordbruksnäringen skulle falla under lagens tillämpningsområde, torde hava varit kommitténs mening. Jag biträder denna uppfattning, och lika med kommerskollegium förmenar jag, att ett ingripande i striderna mellan arbetsgivare och arbetstagare icke bör äga rum i den ordning, som med denna lag avses, utan att såväl arbetarnas fackliga sammanslutningar som arbetsgivarnas sammanslutningar för reglering av arbets- och löneförhållanden böra falla utom lagens tillämpningsområde. För att såväl i dessa som i vissa andra hänseenden vinna större tydlighet har företagits en omformulering av kommittéförslaget, med vilken avses att begränsa tillämpningsområdet till vad som kan betecknas såsom näringsverksamhet i allmänhet.

Att inom den sålunda angivna ramen meddela särskilda undantagsbestämmelser har icke synts mig erforderligt. Undersökning kommer nämligen att företagas endast i de särskilda fall, då Kungl. Maj:t funnit anledning därtill vara för handen. Departementsförslaget innehåller därför icke någon motsvarighet till stadgandet i 17 § 1 mom. i kommittéförslaget.

2 § i förevarande förslag, motsvarande 2—4, 7 och 15 §§ i kommitténs förslag, handlar om undersökningsmyndighetens organisation och verksamhet. 2 §.

Om undersökningsmyndighetens organisation har jag förut uttalat mig. Motsvarande stadganden i kommitténs förslag innefatta i fråga om trustkommissionen, utöver vad redan berörts, bestämmelser rörande förslag å ledamöter, jäv, suppleanter och beslutsmässighet. Dylika bestämmelser torde icke erfordras i departementsförslaget. Enligt detta skall, på sätt redan nämnts, ankomma på Kungl. Maj:t att oberoende av närmare bestämmelser än de förut berörda utse

den undersökningsmyndighet, som i varje särskilt fall kan befinnas lämplig. Att såsom undersökningsförrättare eller ledamot av undersökningsmyndigheten icke kommer att anlitas någon, som är jävig enligt rättegångsbalkens bestämmelser i fråga om domare, eller någon, som idkar sådan näringsverksamhet eller har anställning eller eljest väsentligt intresse i sådant företag, som bedriver konkurrens med företag, vilket blir föremål för undersökning, ligger i sakens natur. Angående beslutmässighet m. m. torde, i den mån det kan vara erforderligt, närmare bestämmelser böra meddelas i särskild, av Kungl. Maj:t för myndigheten utfärdad instruktion.

I 17 § 2 mom. av kommitténs förslag föreskrives en särskild form för utredning rörande företag, som stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen eller försäkringsinspektionen. Skulle undersökning igångsättas beträffande sådant företag eller sammanslutning av dylika företag, ligger det nära till hands, att undersökningen verkställas av vederbörande inspektionsmyndighet eller avdelning därav såsom särskild undersökningsmyndighet eller att i allt fall hos inspektionsmyndigheten förefintlig sakkunskap blir utnyttjad för undersökningen. Stadgande därom torde emellertid icke behöva intagas i lagen.

I överensstämmelse med vad förut anförts torde undersökning böra avse vederbörande företags eller sammanslutnings inverkan på pris- eller omsättningsförhållanden inom riket.

3 §.

3 § i departementsförslaget motsvarar 5 § i kommitténs förslag.

Till motivering av sistnämnda stadgande har *kommittén* anfört bl. a.:

Erfarenheten från såväl utlandet som vårt eget land ger vid handen, att en utredning rörande monopolistiska företags och sammanslutningars förekomst och verkningar är omöjlig att verkställa, därest icke upplysningsplikt rörande nämnda förhållanden införes. En sådan upplysningsplikt bör givetvis i första rummet åläggas monoopolets utöware. Då det ofta förekommer, att vid en monopolistisk sammanslutning de verkligt betydelsefulla upplysningarna i ämnet äro att hämta hos de företag, som ingå i sammanslutningen, måste upplysningsplikt i lika mån åläggas dessa företag. Med hänsyn därtill, att monopolistiska sammanslutningar stundom ingås i ganska lösa och obestämda former och att förhållandena jämväl i övrigt kunna ställa sig mycket skiftande i olika fall, måste upplysningsplikt, som här avses, kunna göras gällande icke blott gentemot styrelseledamot eller rättslig företrädare, utan även gentemot den, som faktiskt är föreståndare eller ledare.

För att möjliggöra för trustkommissionen att utreda de ekonomiska verkningar, som härflyta ur monopolställningen, och det sätt, varpå denna utnyttjas, måste upplysningsplikt, varom i denna paragraf är fråga, göras så fullständig, att från densamma undantages endast yrkeshemlighet av teknisk innebörd, exempelvis rörande maskinell anordning eller framställningsprocess.

Sedan kommittén härefter beträffande sättet för fullgörande av den stadgade upplysningsplikten yttrat, att kommittén, med hänsyn till näringsidkares berättigade intresse, att honom avfordrade upplysningar icke komme till allmänhetens kännedom, ansett sig icke lämpligen kunna föreslå, att den upplysningskyldige skulle åläggas att i vissa handlingar meddela ifrågavarande upplysningar om den av honom bedrivna verksamheten, har kommittén vidare anfört huvudsakligen följande:

För upplysningsskyldighetens fullgörande har i stället valts den formen, att för kommissionen eller dess ombud alla handelsböcker med därtill hörande verifikationer samt övriga böcker och handlingar, vilka kunna lämna upplysning om företaget eller sammanslutningen, skola hållas tillgängliga, att kommissionen eller dess ombud skall beredas tillträde till samtliga anläggningar och lokaler, vilka användas för företaget eller sammanslutningen, samt att upplysningsskyldig skall äga välja, huruvida han vill i muntlig eller skriftlig form fullgöra skyldigheten att meddela upplysningar rörande företaget eller sammanslutningen. Att ålägga näringsidkare skyldighet att under i paragrafen angivna förutsättningar meddela upplysningar i alla avseenden rörande företaget eller sammanslutningen är tydligen erforderligt av det skäl, att i många fall upplysning, som är för kommissionen behöfvig, endast med stor omgång eller alldeles icke står att erhålla i företagets eller sammanslutningens bevarade handlingar.

Att medgiva kommissionen rätt att kalla upplysningsskyldig att personligen inställa sig inför densamma, skulle säkerligen varit erforderligt, även om kommissionen erhållit ovillkorlig befogenhet att infordra skriftliga upplysningar. Vid den anordning, som omtalas i det föregående, blir ett sådant medgivande uppenbarligen med nödvändighet påkallat.

Slutligen har kommittén anmärkt, att det föreslagna sättet för upplysningars inhämtande syntes medföra, att trustkommissionen komme att i stor utsträckning finna behöfvigt att verkställa undersökningar på ort och ställe genom ombud.

Anmärkningarna mot ifrågakarande bestämmelser gå i främsta rummet ut därpå, att företagarnas krav på sekretess icke blivit vederbörligen tillgodosedda. Med anledning härav framlades, som nämnts, genom proposition vid 1924 års riksdag förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. Enligt detta förslag må handlingar, inkomna till myndighet, vilken har att i enlighet med bestämmelser i särskild lag verkställa undersökning rörande monopolistiska företag och sammanslutningar inom näringslivet, ävensom från sådan myndighet utgångna skrivelser eller där förda protokoll och anteckningar ej utlämnas i andra fall än allmän lag eller författning stadgar. Förslaget förutsätter alltså kompletterande bestämmelser i annan ordning än genom föreskrifter i tryckfrihetsförordningen. Till frågan härom återkommer jag i det följande. Därest grundlagsförslaget blir slutligt antaget, är emellertid ur förevarande synpunkt icke erforderligt att bereda upplysningsskyldig möjlighet att meddela upplysning på sådant sätt, att den icke föreligger i skriftlig handling. Upplysningarnas avgivande i form av en skriftlig sammanställning torde ofta befinnas ändamålsenligt såväl för myndigheten som för den upplysningsskyldige, då därigenom ej sällan torde kunna undvikas onödig omgång genom den upplysningsskyldiges personliga inställelse inför myndigheten eller mera ingående undersökning på ort och ställe. Det torde emellertid icke vara behöfvigt, att upplysningspliktig betungas med skyldighet att bearbeta av undersökningsmyndigheten infordrat material.

För den av kommittén föreslagna kommissionen, som skulle hava att verkställa undersökningar av företag och sammanslutningar av skilda slag å olika orter, kunde det givetvis vara behöfvigt att i stor utsträckning anlita ombud.

I de inkomna yttrandena framhålles allmänt önskvärdheten av att så få personer som möjligt och endast sådana, angående vilkas sakkunskap och tystlåtenhet föreligga de allra säkraste garantier, beredes ingående kännedom om ifrågavarande ömtåliga förhållanden. Med den nu föreslagna anordningen torde undersökningsmyndighetens behov att begagna sig av ombud bliva väsentligen minskat. Givet är, att i instruktionen för undersökningsmyndigheten, i händelse anledning därtill skulle finnas vara för handen, kunna meddelas närmare bestämmelser rörande myndighetens befogenhet att verkställa undersökning genom ombud.

Frånsett vissa ändringar, vilka torde framgå av vad jag förut anført, är paragrafen avfattad i huvudsaklig överensstämmelse med 5 § i kommitténs förslag.

4 §. Vid sidan av nu omhandlade upplysningsplikt för styrelse, företrädare, ledare eller föreståndare för företag eller sammanslutning föreskrives i 6 § av kommitténs förslag, motsvarande 4 § i departementsförslaget, upplysningsskyldighet även för annan person med avseende å företag eller sammanslutning, som är föremål för utredning.

Kommittén framhåller, att ett stadgande om sådan upplysningsplikt är nödvändigt för att bereda trustkommissionen möjlighet att, när anledning därtill förefinnes, fullständiga eller belysa uppgift av positiv eller negativ art, som lämnas från deras sida, som intaga en ledande ställning inom en monopolbildning. Vid bestämmande av den upplysningsplikt, som sålunda avses, har kommittén emellertid ansett sig böra beakta den i flera avseenden ömtåliga ställning, som underordnade befattningshavare ofta intaga inom enskilda ekonomiska företag och sammanslutningar. Med hänsyn härtill har kommittén föreslagit, att trustkommissionen skulle erhålla anvisning att i första rummet inhämta upplysning om företaget eller sammanslutningen av dem, vilka såsom styrelse eller eljest leda dess verksamhet, och att först i andra hand, om så finnes behövt, avfordra underordnad befattningshavare upplysning i visst avseende rörande det företag eller den sammanslutning, vari han är anställd.

Handelskammaren i Gävle och *Skånes handelskammare* anse, att utomstående ej borde kunna föreläggas att lämna upplysningar. — *Handelskammaren i Göteborg* förordar, att bland utomstående endast den bör kunna åläggas uppgiftsskyldighet, som förut intagit den i 5 § av kommitténs förslag angivna ställningen till det ifrågavarande företaget men sedermera lämnat detsamma.

Beträffande underordnad befattningshavare yrkas från skilda håll, att uppgiftsskyldighet icke måtte föreskrivas. Till stöd för detta yrkande framhålles, att uppgiftsskyldighet för sådan befattningshavare skulle åstadkomma misstro mellan överordnade och underordnade samt innebära allvarliga risker för underordnade. — *Sveriges industriförbund* förordar alternativt, att underordnad må kunna åläggas uppgiftsskyldighet endast om överordnad vägrat att fullgöra dylik skyldighet. — *Socialstyrelsen* föreslår ett stadgande av innehåll, att underordnad må kunna vinna befrielse från uppgiftsskyldighet, om han gör troligt, att för honom allvarlig skada därigenom kan uppstå. — *Sveriges industriförbund* föreslår slutligen, att skälig tid i allt fall må beredas ledningen att lämna

ifrågavarande upplysningar samt att, sedan underordnad meddelat upplysning, ledningen må få tillfälle att yttra sig däröver.

Lika med kommittén finner jag nödvändigt, att undersökningsmyndigheten medgives rätt att, då tillförlitlig utredning på annat sätt icke står att vinna, förelägga även underordnad befattningshavare samt utomstående personer att lämna erforderliga upplysningar. Att denna rätt bör användas varsamt ligger i sakens natur.

Vad särskilt angår underordnad befattningshavare, beaktar jag till fullo de invändningar, som framställts mot att ifrågavarande befattningshavare skola kunna åläggas att avgiva upplysningar. Att helt befria dem från dylik skyldighet anser jag emellertid icke möjligt. Med den av kommittén i fråga om underordnade befattningshavare särskilt föreslagna inskränkningen i rätten att infordra upplysningar synes man i detta avseende hava gått så långt, som utan undersökningsresultatets äventyrande kan göras. Att skälig tid bör beredas ledningen att lämna upplysning, innan föreläggande gives underordnad befattningshavare, torde emellertid böra tydligare angivas. Däremot anser jag det icke tillfyllest, att underordnad må kunna åläggas uppgiftsskyldighet endast om överordnad vägrat att fullgöra dylik skyldighet. Den överordnade skulle i sådant fall kunna genom en ofullständig eller missvisande uppgift förhindra hänvändelse till den underordnade. Ett stadgande av innehåll, att underordnad kunde vinna befrielse från upplysningsskyldighet, om han gjorde troligt, att för honom allvarlig skada därigenom kunde uppstå, skulle kunna medföra, att hot om repressalier från den överordnades sida omöjliggjorde hänvändelse till den underordnade. I regel torde det befinnas ändamålsenligt, att, sedan underordnad meddelat upplysning, ledningen erhåller tillfälle att yttra sig däröver. Ett ovillkorligt stadgande av sådan innebörd torde dock icke böra givas.

Den undersökningsmyndigheten enligt förslagen medgivna befogenheten att giva förelägganden och utfärda kallelser kräver bestämmelser angående påföljd vid underlåtenhet att ställa sig dylik föreskrift till efterrättelse.

5 §.

Kommittén har i 9 och 10 §§ av sitt förslag upptagit bötesstraff för visad tredska att efterkomma föreläggande samt därjämte, när det gäller vederbörande företags eller sammanslutnings ledning, föreslagit, att, om någon fälles till straff för tredska att efterkomma föreläggande, domstolen på begäran av kommissionen tillika må ålägga honom vid vite att fullgöra föreläggandet. Kommittén påpekar, att vid föreläggande för person i ledares ställning att fullgöra upplysningsskyldighet till viss myndighet denna enligt vissa lagrum äger rätt att utsätta och fälla till vite. Kommittén anför emellertid vidare, att med hänsyn till flera omständigheter, däribland trustkommissionens karaktär av provisoriskt tillsatt myndighet, befogenhet att meddela föreläggande av vite i motsvarande fall icke borde tillerkännas kommissionen utan läggas i domstols hand.

Den av kommittén föreslagna anordningen synes mig innebära en alltför stor omgång. Närmare ligger att, i överensstämmelse med vad i lagen den 22 juni

1911 om bankrörelse (236 §) stadgats i fråga om bänkinspektionen, tillerkänna undersökningsmyndigheten befogenhet att vid meddelande av föreskrift av ifrågavarande beskaffenhet förelägga vite samt fälla till sådant vite. Visserligen har även den av mig föreslagna myndigheten i varje särskilt fall tillfälligt karaktär. Varken denna omständighet eller vad kommittén i förevarande hänseende i övrigt anfört synes emellertid böra utgöra hinder emot att anförtro myndigheten omförmälda befogenheter, då klagan över myndighetens beslut skall kunna föras hos Kungl. Maj:t i regeringsrätten. Jag föreslår alltså i 5 § befogenhet för undersökningsmyndigheten att utsätta vite vid meddelande av föreläggande eller kallelse enligt denna lag och att fälla till sådant vite.

6 §. Angående rätt till talan mot undersökningsmyndighetens beslut meddelas bestämmelse i 6 §. Kommitténs förslag i motsvarande paragraf (13 §) om ovillkorlig skyldighet för Kungl. Maj:t att, då klagan gäller, att undersökningsmyndighetens beslut innefattar föreläggande att röja yrkeshemlighet av teknisk innebörd, däröver höra tekniska högskolans styrelse, har jag ansett mig icke böra upptaga.

7 §. 7 § (8 § i kommitténs förslag) innehåller bestämmelser angående *sekretess*.

De i det förut omförmälda förslaget till ändrad lydelse av tryckfrihetsförordningen uppräknade handlingarna äro till undersökningsmyndigheten inkomna handlingar, från myndigheten utgångna skrivelser samt hos myndigheten förda protokoll och anteckningar. Då förslaget gör undantag från offentlighetsprincipen beträffande dessa handlingar, är undantaget icke ovillkorligt, utan det förutsättes, att ifrågavarande handlingar i vissa fall må, med eller utan förbehåll, kunna utlämnas. Härutinnan hänvisas i grundlagstexten till allmän lag eller författning.

Ifrågavarande handlingar torde böra vara hemliga endast såvitt de angå affärs- eller driftförhållanden, oansett om dessa röra företag eller sammanslutning, som är föremål för undersökning, eller andra företag eller sammanslutningar. Vidare torde handlingarna icke heller i fråga om affärs- och driftförhållanden böra för all framtid undandragas offentligheten, utan lär härutinnan, såsom i fråga om vissa bank- och fondinspektionen rörande handlingar, en gräns av femton år vara tillfyllest. Slutligen torde möjlighet böra förefinnas att även före denna tid för särskilt ändamål utbekomma handling av ifrågavarande slag jämväl i vad den angår affärs- eller driftförhållande. Ett sådant ändamål är offentliggörandet av undersökningsmyndighetens redogörelse och förslag. Vidare kan handlingens företeende för domstol vara erforderligt. I de nu omhandlade och andra dylika fall torde avgörandet böra ligga hos Kungl. Maj:t, som därvid må kunna göra av omständigheterna påkallade förbehåll.

Bland ifrågavarande handlingar intager myndighetens redogörelse och dess därpå grundade förslag en ställning för sig. En av de åtgärder, som kunna tänkas bli en följd av undersökningen, är, att dessa handlingar offentliggöras. Ett sådant offentliggörande får således icke förhindras. Å andra sidan bör

offentliggörandet kringgärdas med all möjlig garanti emot att inhämtade upplysningar onödigtvis bekantgöras. På sådan grund har kommittén föreslagit, att kommissionen vid redogörelsens avgivande skall tillse, att upplysning ej i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med utredningen avsedda ändamålet meddelas om förhållanden, vilkas bekantgörande kan medföra skada för företag eller sammanslutning, som redogörelsen avser, och att, innan redogörelsen slutgiltigt avfattas, vederbörande företag eller sammanslutning bör beredas tillfälle att yttra sig med hänsyn härtill. Under påpekande av att det likväl stode kommissionen fritt att lämna sålunda framkomna föreställningar obeaktade, har anmärkts, att fråga om offentliggörande, mot vilket representant för företag eller sammanslutning protesterat, borde underställas Kungl. Maj:ts prövning. Enligt departementsförslaget skall det väl tillkomma undersökningsmyndigheten att avgöra vad som skall intagas eller icke intagas i redogörelsen, men Kungl. Maj:tt avgör, såsom nämnts, om och i vad mån, i fråga om affärs- eller driftförhållande, redogörelsen och därpå grundat eventuellt förslag må offentliggöras. Till ytterligare trygghet stadgas, att före offentliggörandet vederbörande företag eller sammanslutning skall hava erhållit tillfälle att avgiva yttrande i ärendet.

I 8 § (11 § i kommitténs förslag) hava sammanförts straffbestämmelser, i *första stycket* angående lämnande mot bättre vetande av oriktig uppgift till undersökningsmyndigheten och i *andra stycket* angående yppande under vissa omständigheter av affärs- eller driftförhållande samt visst begagnande av kännedom därom.

8 §.

Efter att hava framhållit, hurusom på flera håll i svensk rätt meddelats förbud mot yppande av enskilds förhållanden, om vilka myndighet å det allmännas vägnar erhållit kännedom, anför *kommittén*, att trustkommissionens ledamöter och biträden syntes böra åläggas principiell skyldighet att icke yppa affärs- eller driftförhållande, varom de erhållit kännedom under sin verksamhet i eller för kommissionen, och att icke begagna sig av sådan kännedom för att bereda sig eller annan fördel eller för att göra skada. I sakens natur låge emellertid, att en oinskränkt tysthetsplikt i förhållande till varje annan person ej kunde åläggas kommissionens ledamot eller biträde i fråga om inhämtad upplysning. Därför syntes en bestämmelse böra meddelas av väsentligen enahanda innehåll, som den i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd (47 §) förekommande föreskriften, att visst förhållande ej må yppas, »där det ej kan anses påkallat i tjänstens intresse». Vid bestämmandet av skyldigheten för trustkommissionens ledamöter och biträden att icke yppa eller begagna sig av affärs- eller driftförhållande, som kommit till deras kännedom under deras verksamhet i eller för kommissionen, syntes det vidare vara nödvändigt att föreskriva, att denna plikt åläge dem ej blott under tiden för utövandet av deras verksamhet utan även sedan de upphört att vara verksamma i eller för kommissionen.

Emot vad kommittén sålunda anfört har jag i stort sett intet att erinra. Andra stycket av förevarande paragraf har emellertid undergått jämkning

i ändamål att vinna närmare överensstämmelse med det åberopade stadgandet i lagen om arbetarskydd. Därigenom torde jämväl tillgodoses det av socialstyrelsen framställda önskemålet, att tillkallad sakkunnig måtte uttryckligen likställas med biträde.

Kommittén har föreslagit ansvarsfrihet för den, som tilltalats för ifrågavarande förseelse, därest han förmår visa, att handlingen icke kunnat medföra skada för någon, som affärs- eller driftförhållandet rör. Detta stadgande har mött gensagor i flera av de till kommerskollegium inkomna yttrandena. Sålunda framhålles såsom en oavvislig fordran, att under straffhot framtvungna uppgifter icke under några förhållanden må yppas eller användas för annat ändamål än sådant, som står i direkt och omedelbart sammanhang med trustkommissionens uppgift. Vidare anmärkes, att ett medgivande att på något annat sätt använda konfidentiella upplysningar, som någon i tjänsteutövningen inhämtat, måste anses strida mot allmänt erkända rättsbegrepp. Kommerskollegium, som finner berörda anmärkningar förtjäna beaktande, anser bestämmelsen om ansvarsfrihet böra helt utgå.

De erinringar, som riktats mot kommittéförslaget i denna del, synas även mig värda beaktande. Förevarande bestämmelse torde böra ur förslaget uteslutas och i stället däri införas ett stadgande av innehåll, att förbrytelse av ifrågavarande slag må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsäganden.

Förseelse mot 8 § första stycket torde däremot böra falla under allmänt åtal (14 § i kommitténs förslag). Särskilt stadgande därom lär emellertid icke vara erforderligt.

Straffen torde för de särskilda brotten böra bestämmas lika och i överensstämmelse med det förutnämnda förslaget till ändrad lydelse av tryckfrihetsförordningen. Då riksdaler i tryckfrihetsförordningen har betydelsen av riksdaler banko, blir bötesminimum alltså 75 kronor och maximum 15,000 kronor.

9 §.

I mål angående överträdelse av 8 § torde ej sällan bliva erforderligt för domstolen att taga del av sådan hemlig handling, som i 7 § omförmäles. Såsom vid sistnämnda paragraf anförts, kan Kungl. Maj:t vid meddelande av tillstånd härtill göra de förbehåll, som av omständigheterna påkallas. Kungl. Maj:t kan sålunda föreskriva, att handlingen ej må intagas i domstolens protokoll. Därest möjlighet ej finnes till hemlig rättsförhandling angående handlingen, lär emellertid ett dylikt förbehåll icke göra tillfyllest. Även eljest skulle genom offentlighet vid handläggning av mål av ifrågavarande beskaffenhet skada kunna uppstå genom yppande av affärs- eller driftförhållande. Jag föreslår därför i 9 §, i nära överensstämmelse med vad i 9 § i lagen den 19 juni 1919 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens stadgats angående mål om obehörigt användande eller yppande av yrkeshemlighet m. m., att, då vid domstol förekommer mål om överträdelse av 8 §, domstolen, därest målets offentliga handläggning finnes kunna för någon medföra skada genom yppande av affärs- eller driftförhållande, på begäran av denne må förordna, att målet skall handläggas inom stängda dörrar.

10 § (12 § i kommitténs förslag) torde icke tarva särskild motivering.

10 §.

I 11 § (16 § i kommitténs förslag) har intagits stadgande, att person, som enligt 3 eller 4 § på kallelse av undersökningsmyndigheten inställer sig inför denna, äger att därför uppbära ersättning enligt grunder, som fastställas av Kungl. Maj:t.

11 §.

En beräkning av de *kostnader*, den föreslagna lagstiftningens tillämpning kommer att medföra, är tydligen förbunden med svårighet, då kostnaderna bliva beroende dels av den omfattning, i vilken undersökningar komma att igångsättas, dels ock av det sätt, på vilket eventuella undersökningar inom de av lagen utstakade gränserna komma att anordnas. I den mån undersökningarna anförtros redan förefintlig myndighet eller särskild befattningshavare i statens tjänst, bliva kostnaderna jämförelsevis obetydliga. I alla händelser torde de komma att uppgå till endast en del av vad som skulle bliva fallet enligt trustlagstiftningskommitténs förslag. Sannolikt är, att redan tillgängliga anslag komma att lämna tillgång till kostnadernas täckande. I annat fall torde anslagsfrågan framdeles få underställas riksdagen. *Kostnader.*

Föredraganden uppläser härefter förslag till *lag om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar* av den lydelse, bilaga A till detta protokoll utvisar, samt hemställer, att lagrådets yttrande över förslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Arvid Torold.

Bil. A.

Förslag

till

Lag

om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar.

1 §.

Där sådant prövas påkallat, äger Konungen förordna, att undersökning, på sätt i denna lag sägs, skall äga rum i fråga om företag eller sammanslutning, som kan antagas vara av monopolistisk natur och avser produktion eller bearbetning av varor eller andra förnödenheter, handel, bankrörelse, försäkringsrörelse eller transportverksamhet.

2 §.

Verkställandet av undersökning, varom i 1 § förmäles, skall uppdragas åt ämbetsmyndighet eller åt en eller flera särskilt förordnade sakkunniga och erfarna personer. Vid uppdragets utförande är myndigheten eller den eller de sakkunniga att betrakta såsom särskild myndighet (undersökningsmyndighet).

Undersökningen skall avse företagets eller sammanslutningens inverkan på pris- eller omsättningsförhållanden inom riket.

Närmare bestämmelser om undersökningsmyndighetens organisation och verksamhet meddelar Konungen.

3 §.

För fullgörande av sitt uppdrag må undersökningsmyndigheten förelägga den, vilken företräder, förestår eller leder företag eller sammanslutning, som är föremål för undersökning, eller företag, vilket ingår i sådan sammanslutning,

att för undersökningsmyndigheten eller av densamma utsett ombud hålla tillgängliga alla handelsböcker med tillhörande verifikationer samt övriga böcker och handlingar, vilka kunna lämna upplysning om företaget eller sammanslutningen;

att bereda undersökningsmyndigheten eller dess ombud tillträde till samtliga anläggningar och lokaler, vilka användas för företaget eller sammanslutningen;

att meddela undersökningsmyndigheten eller dess ombud alla de upplysningar angående företaget eller sammanslutningen, som av myndigheten eller ombudet äskas.

Vad sålunda stadgats innebär icke skyldighet att röja yrkeshemlighet av teknisk innebörd.

Undersökningsmyndigheten äge kalla upplysningsskyldig att för upplysningsavgivande personligen inställa sig inför myndigheten.

4 §.

Därest det på grund av särskilda omständigheter finnes vara för undersökningens fullföljande erforderligt, må undersökningsmyndigheten förelägga jämväl annan än den, som avses i 3 §, att, på sätt i nämnda paragraf är stadgat, i visst avseende meddela upplysning angående företag eller sammanslutning, som där sägs. Dock må ej föreläggas den, som är anställd hos företag eller sammanslutning i annan egenskap än i 3 § avses, att meddela upplysning angående företaget eller sammanslutningen, med mindre tillfälle lämnats styrelsen eller den, som eljest företräder, förestår eller leder företaget eller sammanslutningen, att i samma avseende avgiva yttrande.

5 §.

Undersökningsmyndigheten äge utsätta vite vid meddelande av föreläggande eller kallelse enligt denna lag samt fälla till sådant vite.

6 §.

Över beslut, som av undersökningsmyndigheten på grund av denna lag meddelas, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad.

Beslut, som icke avser fällande till vite, går utan hinder av förd klagan i verkställighet, där Konungen ej annorlunda förordnar.

7 §.

Till undersökningsmyndigheten inkomna handlingar, från myndigheten utgångna skrivelser samt hos myndigheten förda protokoll och anteckningar må, därest laga hinder eljest icke möter, utlämnas, såvitt de icke röra affärs- eller driftförhållande och, i den mån dylik handling är av sådant innehåll, med Konungens särskilda tillstånd eller efter det femton år förflutit från handlingens datum.

Redogörelse eller förslag, som undersökningsmyndigheten ingivit till Konungen, må dock, i fråga om affärs- eller driftförhållande, icke offentliggöras före utgången av nämnda tid, med mindre vederbörande företag eller sammanslutning erhållit tillfälle att i ärendet avgiva yttrande.

8 §.

Har någon i fall, som avses i 3 § eller 4 §, mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift, straffes med böter från och med sjuttiofem till och med femtontusen kronor eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst sex månader.

Samma lag vare, där någon, som har eller haft att taga befattning med undersökning enligt denna lag, i vidare mån än som kan anses erforderligt för uppdragets fullgörande yppar affärs- eller driftförhållande, varom han under sin verksamhet i eller för uppdraget erhållit kännedom, eller där han begagnar sig av sådan kännedom för att bereda sig eller annan fördel eller för att göra skada.

Å förbrytelse, varom i andra stycket sägs, äge allmän åklagare tala allenast efter angivelse av målsäganden.

9 §.

Då vid domstol förekommer mål om överträdelse av 8 §, må domstolen, därest målets offentliga handläggning finnes kunna för någon medföra skada genom yppande av affärs- eller driftförhållande, på begäran av denne förordna, att målet skall handläggas inom stängda dörrar.

10 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till fulla gäldandet av böter eller vite, skall förvandling ske enligt allmänna strafflagen.

11 §.

Den, som enligt 3 § eller 4 § på kallelse av undersökningsmyndigheten inställer sig inför denna, äge att därför uppbära ersättning enligt grunder, som fastställas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1925.

Bil. B.

Förslag

till

Lag**om vissa åtgärder beträffande monopolistiska företag och sammanslutningar.**

1 §.

Med monopolistiska företag och sammanslutningar avses i denna lag sådana företag och sammanslutningar mellan företag, som i betydande omfattning utöva ett bestämmande inflytande på pris- eller omsättningsförhållanden inom riket.

Såsom monopolistisk sammanslutning skall vid tillämpning av denna lag jämväl anses varje samverkan mellan företag, som utövar sådant inflytande, varom nyss är sagt.

2 §.

För att, på sätt i det följande närmare angives, åvägabringa utredning m. m. beträffande monopolistiska företag och sammanslutningar skall upprättas en särskild myndighet, benämnd trustkommissionen, bestående av nio ledamöter, vilka utses av Konungen.

Av kommissionens ledamöter skola tre utses bland personer, som äga erfarenhet och insikter inom de områden av näringslivet, där monopolistiska företag eller sammanslutningar företrädesvis förekomma, tre bland personer, som kunna anses äga särskild kännedom om den konsumerande allmänhetens erfarenheter och synpunkter, samt tre bland personer, som kunna förväntas vara i stånd att opartiskt och med hänsyn till allmänt väl bedöma de ärenden, som av kommissionen skola handläggas.

Förslag å ledamöter inom den första av ovannämnda grupper upprättas av kommerskollegium och å ledamöter inom den andra gruppen av socialstyrelsen, och skall vid handläggning hos socialstyrelsen av ärende, som här sägs, lantbruksstyrelsen vara representerad. Förslag skall upptaga dubbelt så många namn som antalet ledamöter, vilka skola utses. Innan förslag upprättas, skall kommerskollegium anmoda minst tre av de mest betydande föreningar mellan näringsidkare inom de områden av näringslivet, där monopolistiska företag och sammanslutningar företrädesvis förekomma, och socialstyrelsen minst tre av de mest betydande föreningar, inom vilka på grund av deras verksamhet den konsumerande allmänhetens erfarenheter och synpunkter kunna anses vara före-

trädda, att föreslå lämpliga personer, varjämte myndigheterna skola bereda även andra föreningar, som kunna vilja inkomma med förslag, tillfälle därtill.

För ledamöterna i de båda grupper, varom nu är sagt, utses i enahanda ordning lika många suppleanter.

Av ledamöterna inom den tredje av ovannämnda grupper förordnar Konungen en att vara kommissionens ordförande och en att vara ställföreträdare för denne. Minst en av ledamöterna av ifrågavarande grupp skall vara lagkunnig man, som fullgjort vad författningarna föreskriva för dem, som må nyttjas i domar-
ämbeten.

Avgår ledamot eller suppleant, utses efterträdare på sätt ovan stadgas.

I fall, där så prövas erforderligt, äger kommissionen anlita biträde av särskilt tillkallad sakkunnig person.

3 §.

1 mom. Mot ledamot av trustkommissionen gälla samma jäv, som i rättgångsbalken stadgas i fråga om domare. Ändock att dylikt jäv ej föreligger, må icke någon, som idkar sådan näringsverksamhet eller har anställning eller eljest väsentligt intresse i sådant företag, som bedriver konkurrens med företag, vilket är föremål för behandling inom kommissionen, deltaga i denna behandling.

2 mom. Kommissionen må ej handlägga något ärende, utan att minst sju ledamöter äro tillstädes, och skola i ärendes handläggning deltaga lika många ledamöter av vardera av de i 2 § först omnämnda båda grupper. Vid lika röstetal äger ordföranden utslagsröst.

3 mom. Skulle ledamot, som tillhör någondera av de i 2 § andra stycket först omnämnda grupper, vid sammanträde utebliva eller finnas vara av jäv eller annat förhållande, som avses i 1 mom., hindrad att tjänstgöra, och kan ej suppleant tillkallas, äger kommissionen utse lämplig person att vid det tillfället träda i den uteblivne eller jävige ledamotens ställe.

4 §.

1 mom. Trustkommissionen har att, i den omfattning så finnes erforderligt för bedömande av behovet av särskild lagstiftning angående monopolistiska företag och sammanslutningar samt utarbetande av förslag till eventuell sådan lagstiftning, åvägabringa utredning rörande förekomsten av dylika företag och sammanslutningar samt verkningarna därav inom riket.

2 mom. Ändock att nyss angivna förutsättning icke är för handen, har kommissionen att företaga utredning i fall, där det finnes sannolika skäl antaga, att monopolistiskt företag eller sådan sammanslutning utnyttjar sin ställning på sätt, som i betydande omfattning inom riket medför oskäligen prisförhållanden.

5 §.

Finner trustkommissionen sannolika skäl föreligga att antaga, att företag eller sammanslutning är av monopolistisk natur, må kommissionen, där den så finner nödigt, förelägga styrelsen eller den, som eljes företrädare, förestår eller leder sådant företag eller sammanslutning eller företag, vilket ingår i sådan samman-

slutning, att för kommissionen eller person, som av kommissionen bemyndigats att såsom dess ombud införskaffa upplysningar rörande företaget eller sammanslutningen

1) hålla tillgängliga alla handelsböcker med därtill hörande verifikationer samt övriga böcker och handlingar, vilka kunna lämna upplysning om företaget eller sammanslutningen,

2) bereda tillträde till samtliga anläggningar och lokaler, vilka användas för företaget eller sammanslutningen,

3) meddela upplysning i alla avseenden rörande företaget eller sammanslutningen.

Upplysning, som avses i 3), må, där den upplysningsskyldige så önskar, i varje fall fullgöras muntligen inför kommissionen eller dess vederbörande ombud. Kommissionen äger kalla upplysningsskyldig att för upplysningars avgivande personligen inställa sig inför kommissionen.

Vad härovan stadgas skall icke medföra skyldighet att röja yrkeshemlighet av teknisk innebörd.

6 §.

Skulle trustkommissionen för fullföljande av utredning, som kommissionen upptagit, så finna nödigt, må kommissionen förelägga jämväl annan än den, som enligt 5 § skulle vara skyldig därtill, att meddela upplysning i visst avseende.

Dock må kommissionen ej förelägga den, som i underordnad befattning är anställd hos monopolistiskt företag eller sammanslutning att därom meddela upplysning, förrän kommissionen om företaget eller sammanslutningen infortrat upplysning i samma avseende av styrelsen eller den som eljes företräder, förestår eller leder företaget eller sammanslutningen.

Om sättet för fullgörande av här ålagd upplysningsskyldighet och om undantagande därifrån av yrkeshemlighet av teknisk innebörd gäller vad i 5 § är stadgat.

7 §.

1 mom. Med stöd av verkställda utredningar skall kommissionen till Konungen avgiva yttrande om behovet av särskild lagstiftning rörande monopolistiska företag och sammanslutningar samt, därest förhållandena därtill föranleda, förslag till sådan lagstiftning.

2 mom. För sina utredningar åligger det trustkommissionen att, allt efter som de slutföras beträffande särskilda monopolistiska företag eller sammanslutningar eller grupper därav, avgiva redogörelse till Konungen.

3 mom. Skulle av utredningen rörande visst monopolistiskt företag eller sådan sammanslutning framgå, att företaget eller sammanslutningen utnyttjar sin ställning på sätt, som i betydande omfattning inom riket medför oskäligen prisförhållanden, må kommissionen, där den, oavsett åtgärd, som i 1 mom. sägs, finner ingripande från statens sida böra ifrågakomma, därom framställa förslag till Konungen.

8 §.

1 mom. De, som äro eller varit trustkommissionens ledamöter eller biträden, må, där annorlunda ej erfordras för fullgörande av deras uppdrag i kommissionens tjänst, ej yppa affärs- eller driftförhållande, varom de under sin verksamhet i eller för kommissionen erhållit kännedom; ej heller må de begagna sig av sådan kännedom för att bereda sig eller annan fördel eller för att göra skada.

2 mom. Ledamot, som av bestämmelse i 3 § 1 mom. är förhindrad att inom kommissionen deltaga i behandlingen av visst ärende, må icke beredas eller taga del av andra upplysningar rörande ärendet än sådana, som äro allmänt tillgängliga.

3 mom. Vid avgivande av redogörelse, som föreskrives i 7 § 2 mom., skall kommissionen tillse, att upplysning ej i vidare mån, än som erfordras för vinnande av det med utredningen avsedda ändamål, meddelas om förhållanden, vilkas bekantgörande kan medföra skada för företag eller sammanslutning, som redogörelsen avser, och bör, innan dylik redogörelse slutgiltigt avfattas, vederbörande företag eller sammanslutning beredas tillfälle att yttra sig med hänsyn härtill.

9 §.

1 mom. Visar någon tredska att efterkomma föreläggande, som avses i 5 §, straffes med böter från och med 100 till och med 10,000 kronor.

2 mom. Fälles någon till straff, varom i 1 mom. sägs, må, på begäran av kommissionen, domstolen tillika förelägga honom att, vid vite av högst 100,000 kronor inom viss, utsatt tid fullgöra det honom meddelade föreläggandet.

Beslut om dylikt föreläggande gånge i verkställighet utan hinder därav att ändring i beslutet sökes.

10 §.

Tredska att efterkomma föreläggande, som avses i 6 §, straffes med böter från och med 50 till och med 5,000 kronor.

11 §.

Har någon i fall, som avses i 5 § eller 6 §, mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift, straffes med böter från och med 100 till och med 10,000 kronor eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårade, med fängelse i högst sex månader.

Lag samma vare, där den, som är eller varit trustkommissionens ledamot eller biträde, i strid mot vad i 8 § 1 mom. stadgas, yppar eller begagnar sig av sin kännedom om affärs- eller driftförhållande. Förmår den, som tilltalats för sådan förseelse, visa, att handlingen icke kunnat medföra skada för någon, som affärs- eller driftförhållandet rör, vare från ansvar fri.

12 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmänna strafflagen.

13 §.

Över trustkommissionens beslut må klagan föras hos Konungen.

Avser klagan, att kommissionens beslut innefattar föreläggande att röja yrkeshemlighet av teknisk innebörd, skall Konungen däröver höra tekniska högskolans styrelse.

14 §.

Allmän åklagare åligger att åtala förseelser mot denna lag.

15 §.

Konungen äger att meddela närmare föreskrifter rörande trustkommissionens verksamhet.

16 §.

Person, som enligt 5 § eller 6 § på kallelse av trustkommissionen inställer sig inför densamma, äger att därför uppbära ersättning efter grunder, som fastställas av Konungen.

17 §.

1 mom. Från tillämpningen av denna lag undantagas, där Konungen ej anorlunda förordnar, sådana företag, som drivas av staten eller kommun. Beträffande andra monopolistiska företag, vilka tillgodose ett allmänt intresse, ankommer på Konungen att meddela undantag.

2 mom. Finner trustkommissionen erforderligt att vinna upplysning, som i 5 § avses, rörande företag, som är underkastat tillsyn av bank- och fondinspektionen eller försäkringsinspektionen, eller rörande sammanslutning av sådana företag, skall på begäran av kommissionen upplysningen inhämtas av vederbörande inspektionsmyndighet, som därvid äger samma befogenhet, vilken tillkommer kommissionen; och skall myndigheten, därest den avgiver skriftlig redogörelse till kommissionen, iakttaga, vad i 8 § 3 mom. är stadgat om kommissionen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1923 och gäller till och med den 31 december 1925; skolande dock beträffande sådan förseelse, som avses i 9, 10 eller 11 §, lagen fortfara att gälla jämväl efter sist avsedda tidpunkt.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 5 mars 1925.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet SVEDELIUS,
regeringsrådet PALMGREN,
justitierådet CHRISTIANSSON,
justitierådet ALEXANDERSON.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 6 februari 1925, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av revisionssekreteraren Hadar Kylander.

I anledning av förslaget avgåvos följande yttranden.

1 §.

Lagrådet:

Denna paragraf lämnar en allmän föreskrift om rätt för Konungen att, när skäl därtill äro, förordna om undersökning på sätt i lagen sägs i fråga om vissa företag och sammanslutningar, som kunna antagas vara av monopolistisk natur, men lämnar intet besked om de sakförhållanden, som en dylik undersökning skall avse. Härom stadgas i andra stycket av nästföljande paragraf, däri anges, att undersökningen skall avse företagets eller sammanslutningens inverkan på pris- eller omsättningsförhållanden inom riket. Denna föreskrift synes lämpligen böra intagas redan i 1 §; härigenom skulle, såsom önskvärt synes, stadgandet därstädes erhålla en mera konkret innebörd än nu är fallet. Det hemställes därför, att 1 § måtte omarbetas i nu angiven riktning.

2 §.

Lagrådet:

Oavsett om innehållet i andra stycket av denna paragraf överflyttas till 1 § eller icke, torde det däri förekommande uttrycket »inom riket», varmed enligt kommittémotiven avsetts att från undersökning undantaga svensk näringsidkares monopolutövning på utländsk marknad, lämpligen böra utbytas mot »här i riket». Det synes nämligen icke uteslutet, att det förra uttrycket i det sammanhang det förekommer skulle kunna giva anledning till den mot förslagets syfte stridande uppfattningen, att ett monopolföretag, vars inverkan på pris-

och omsättningsförhållanden är av mera lokal natur, icke skulle kunna göras till föremål för undersökning.

Undersökningsmyndighetens uppgift är, såsom redan själva benämningen giver vid handen, begränsad till att verkställa den undersökning, varom Konungen förordnat. Någon rätt att ens provisoriskt ingripa till rättelse av missförhållanden, som genom undersökningen konstaterats, skulle myndigheten icke äga. Sedan undersökningen slutförts, har myndigheten allenast att till Konungen avgiva redogörelse rörande undersökningens resultat jämte förslag till de åtgärder, som må finnas av omständigheterna påkallade. Enligt det remitterade förslaget är tydligen avsett, att bestämmelser härom skulle inflyta i instruktion, som i sammanhang med uppdragets meddelande komme att lämnas undersökningsmyndigheten. Ehuru måhända icke ovillkorligen nödvändigt synes det dock lämpligt att redan i lagen genom en direkt föreskrift angiva slutmålet för undersökningsmyndighetens eget arbete (jfr den antydning därom, som förefinnes i 7 § andra stycket). Lämpligaste platsen för en sådan föreskrift synes vara i denna paragraf närmast före sista stycket.

3 §.

Lagrådet:

Företag eller sammanslutning, som erhållit föreläggande enligt denna paragraf, har på grund av vad här stadgas skyldighet att låta jämväl *ombud* för undersökningsmyndigheten erhålla den närmare inblick i företagets eller sammanslutningens verksamhet, som genom delfående av handelsböcker och andra handlingar, tillträde till anläggningar och lokaler samt infordrande av upplysningar kan vinnas. Mot denna anordning, som förefanns jämväl enligt kommittéförslaget, hava i de inkomna yttrandena framställtts vissa erinringar, huvudsakligen berörande den härigenom ökade risken för obehörigt yppande av de ömtåliga förhållanden, varom här kunde vara fråga. Såsom departementschefen framhållit, skulle otvivelaktigt med den nu föreslagna anordningen av undersökningsväsendet behovet av ombud vid undersökningars utförande komma att väsentligen minskas. Av naturliga skäl torde emellertid anlitan av ombud icke kunna under alla förhållanden helt undvikas. En garanti mot missbruk av ombudsmannskapet ligger visserligen i den i 8 § andra stycket meddelade straffbestämmelsen, som är lika gällande för ombud som för undersökningsmyndigheten själv, men nämnda straffbestämmelse synes dock knappast ensam för sig erbjuda tillräckligt skydd i förevarande avseende. Förordnande av ombud bör endast få ifrågakomma, då verkligt behov därav föreligger, och till ombud bör endast kunna få förordnas fullt lämplig och pålitlig person. Enligt förslaget synes avsett, att reglerande bestämmelser härutinnan skulle meddelas i instruktionen för undersökningsmyndigheten. Men det synes med skäl kunna ifrågasättas, om ej myndighetens rätt att vid undersökningens utförande låta sig företrädas genom ombud borde åtminstone i viss mån regleras även genom bestämmelser, meddelade i själva lagen. I det fall, då till undersökningsmyndighet utsetts ett ämbetsverk eller annan redan bestående ämbetsmyndighet, och undersökningsmyndigheten skulle önska få till ombud för-

ordnad annan än någon verket eller myndigheten tillhörande eller där anställd person, synes såväl frågan om behovet av ombud som personvalet böra underställas Konungens avgörande. Detsamma skulle naturligtvis och med än större skäl gälla även i det fall, då undersökningsmyndigheten utgöres av en eller flera särskilt förordnade personer och fråga skulle uppstå att till ombud förordna någon som ej tillhör myndigheten.

Lagrådet hemställer förty om ett tillägg till förslaget av nu angiven innebörd. En sådan bestämmelse synes böra erhålla sin plats i 2 § närmast efter första stycket.

5 och 6 §§.

Lagrådet:

Det måste givetvis väcka starka betänkligheter att utrusta en undersökningsmyndighet, som kan bestå av en eller flera särskilt förordnade personer, vilka tilläventyrs äro i avsaknad av juridisk eller administrativ erfarenhet, med befogenhet att utsätta vite samt till och med fälla till vite. Den fördel, som genom anordningen vinnes i minskad omgång, är emellertid obestridlig och måhända i vissa fall outhärlig, och då klagan över myndighetens ifrågasvarande beslut skall tillhöra regeringsrättens upptagande och avgörande, synes förslaget i denna del icke böra avstyrkas.

I andra stycket av 6 § stadgas, att undersökningsmyndighetens beslut, som icke avser fällande till vite, går i verkställighet utan hinder av förd klagan, där Konungen ej annorlunda förordnar. Den vanliga gången i motsvarande fall, där någon anför besvär över att honom förelagts att något fullgöra, är att besvärinstansen, om besvären i sak icke bifallas, men tid, som bestämts för föreläggandets fullgörande, redan är till ända eller återstående tid måste anses otillräcklig, utsätter ny tid för fullgörandet. Intill dess besvärinstansens beslut meddelats, är vederbörande icke pliktig att verkställa vad honom förelagts (jfr t. ex. N. J. A. 1911 sid. 449 och Regeringsrättens årsbok 1921 ref. n:r 72). Sådant verkställande anses icke böra framtvingas, innan det slutligen fastställts, att den ifrågasatta prestationen åligger honom. Om sedermera föreläggandet ändock icke fullgöres och besvär anföras även över meddelat nytt föreläggande, plägar besvärinstansen icke, åtminstone icke alltid, vid ogillande av besvären utsätta ny tid för verkställigheten. Sakfrågan är då redan förut prövad, och det bör icke beredas den klagande möjlighet att genom förnyade besvär obehörigen fördröja fullgörandet. Innebörden härav är, att förelagt vite i sådant fall anses försuttet, om föreläggandet icke utföres inom den av första instansen bestämda tiden, även om besvärinstansens beslut då icke fallit. Inför detta i praxis brukliga tillvägagångssätt frågar man sig, vad betydelsen är av förevarande stadgande, att beslut, som icke avser fällande till vite, d. v. s. beslut, som innehåller föreläggande, med eller utan vite, att fullgöra något av vad i 3 § stadgas, går i verkställighet utan hinder av förd klagan. I exekutiv väg torde handräckning icke kunna meddelas för uttagande av handelsböcker och handlingar eller för att bereda undersökningsmyndigheten eller dess ombud tillträde till anläggningar och lokaler. Och en förnyad anmaning att lämna upplysningar eller att personli-

gen inställa sig inför myndigheten lärer stranda på vederbörandes å bevis om anförda besvär stödda vägran att fullgöra föreläggandet, innan frågan om skyldighet därtill blivit slutligt prövad. Den enda innebörden av stadgandet synes därför kunna bliva, att den, som på grund därav att han anført besvär icke inom den av myndigheten bestämda tiden fullgör ett första vitesföreläggande, ådrager sig skyldighet att utgiva vitet, därest icke besvären bifallas innan den utsatta tiden är tilländagången. Denna verkan neutraliseras dock genom tillägget »där Konungen ej annorlunda förordnar», vilket med avseende å rådande praxis torde medföra en benägenhet att jämväl vid sakligt ogillande av besvären medgiva förlängd tid för fullgörandet. Det synes också i hög grad obilligt att samtidigt med införande av ett besvärsförfarande meddela ett annat stadgande, som är ägnat att förtaga verkan av den medgivna besvärsrätten. De ärenden, om vilka här är fråga, torde knappast heller vara av så brådskanie beskaffenhet, att man icke bör kunna avvakta handläggningen i den högre instansen, en handläggning, som säkerligen icke kommer att kräva någon avsevärd tid.

Lagrådet hemställer, att 6 § andra stycket måtte ur förslaget uteslutas.

7 §.

Lagrådet:

Åt stadgandet i andra stycket lärer, särskilt i betraktande av det av departementschefen åberopade grundlagsförslagets lydelse, böra givas den innebörd, att vid meddelande av Konungens tillstånd till utlämnande före femtons års förlopp av undersökningsmyndighets redogörelse eller förslag, såvitt de röra affärs- eller driftförhållande, skall träffas sådant förbehåll att offentliggörande icke kan utan överträdelse därav äga rum, förrän vederbörande företag eller sammanslutning lämnats tillfälle att avgiva yttrande i frågan och Konungen därefter beslutat offentliggörande eller medgivit, att sådant må ske. Vad sålunda stadgas om undersökningsmyndighetens redogörelse eller förslag lärer böra utsträckas att gälla andra i första stycket omförmälda, affärs- eller driftförhållande rörande handlingar. I enlighet härmed torde andra stycket böra omformuleras.

Ur protokollet:

A. V. Stenkula.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 6 mars 1925.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Efter gemensam beredning med chefen för handelsdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Nothin, lagrådets den 5 i denna månad avgivna utlåtande över det den 6 februari 1925 till lagrådet remitterade förslag till *lag om undersökning angående monopolistiska företag och sammanlutningar*.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

»I anledning av de av lagrådet framställda anmärkningarna har jag låtit i vissa delar omarbета det remitterade förslaget.

1 § har avfattats i enlighet med lagrådets hemställan. Därvid har jämväl iakttagits den första av de vid 2 § gjorda erinringarna.

Vid 2 § har lagrådet ifrågasatt, huruvida i lagen borde genom en direkt föreskrift såsom slutmålet för undersökningsmyndighetens arbete angivas avlämnande till Kungl. Maj:t av redogörelse för undersökningens resultat jämte förslag till de åtgärder, som kunde finnas av omständigheterna påkallade. Av mitt uttalande i denna del vid remissen till lagrådet lärer hava framgått, att ett dylikt tillvägagående även enligt min uppfattning kan antagas bliva det regel-mässiga. Att i lagen införa en bindande föreskrift härom har emellertid synts mig mindre lämpligt. Det kan nämligen väl tänkas, att med hänsyn till omständigheterna i särskilt fall undersökningsmyndighetens uppgift bör begränsas till insamlande av visst upplysningsmaterial, som Kungl. Maj:t kan finna erforderligt för vidare utredning. På grund härav har jag icke ansett mig böra i denna punkt frånträda det remitterade förslaget, enligt vilket nödiga föreskrifter komma att meddelas i den för undersökningsmyndigheten utfärdade instruktionen.

Vad lagrådet hemställt vid 3, 5 och 6 samt 7 §§ har blivit iakttaget; och hava i övrigt vissa redaktionella jämkningar vidtagits i förslaget.

I fråga om uteslutningen ur förslaget av 6 § andra stycket må anmärkas, att 5 och 6 §§ i det remitterade förslaget hava i förevarande hänseende motsvarighet i 4 och 5 §§ i lagen den 18 september 1903 angående tillsyn å vissa penning-rättningar, 236 och 237 §§ i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse samt 24

och 40 §§ i lagen den 16 maj 1919 om fondkommissionsrörelse m. m. Det har då icke syntts i och för sig möta betänklighet att i förevarande fall, där undersökningsmyndigheten har en mindre vidsträckt befogenhet än vederbörande myndigheter enligt de nämnda lagarna, giva samma kraft och verkan åt myndighetens beslut. Huruvida, på sätt lagrådet uttalat, handräckning i exekutiv väg icke kan meddelas för uttagande av handelsböcker och handlingar eller för att bereda undersökningsmyndigheten eller dess ombud tillträde till anläggningar och lokaler, torde kunna vara föremål för olika uppfattningar. Emellertid kunna, då särskilda undersökningar komma att uppdragas åt olika ämbetsmyndigheter eller personer och undersökningarna röra skiftande förhållanden, vissa skäl tala för att stadgandet avfattas i enlighet med lagrådets hemställan. Skulle i tillämpningen en återgång till den i det remitterade förslaget föreslagna ordningen visa sig erforderlig, torde frågan få ånyo upptagas.»

Föredragande departementschefen uppläser därefter det omarbetade förslaget till lag om undersökning angående monopolistiska företag och sammanlutningar samt hemställer, att detsamma måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Arvid Torold.